

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἑκτος

Συνδρομή ἰτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἔρχονται ἀπὸ
1 ἰαννουαρίου ἐκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἰτησίου.—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

26 Νοεμβρίου 1878

ΔΙΑΘΗΚΗ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

«Σαραντατέσσαρες χιλιάδες γρόσια εἰς τὸ κε-
μέρι τοῦ Μήτρου Ἀγραφιῶτη. Ἀπὸ αὐτὰ αἱ
τριάντα χιλιάδες νὰ δοθοῦν εἰς ταῖς τσοῦπαις μου·
νὰ τὰς περιλάβουν οἱ δύο Μήτριδες τοῦ Σκυλο-
δήμου καὶ Ἀγραφιῶτη. Δύο χιλιάδες νὰ πάρῃ
ὁ ἕνας Μήτρος καὶ δύο ὁ ἄλλος, ὅπου μὲ ἐδόυ-
λευαν. Χίλια νὰ πάρουν ἐκεῖνοι ὅπου θὰ μὲ θά-
ψουν. Δύο χιλιάδες ἔχει ὁ γραμματικὸς, τέσσα-
ρες χιλιάδες γρόσια τῆς Μαργιώς. Τὰ ἄλλα νὰ
μοιρασθοῦν διὰ τὴν ψυχὴν μου. Αὐτὰ ὅπου ἔχω
εἰς τὴν σακκούλαν μου νὰ τὰ λάβουν οἱ γραμ-
ματικοὶ καὶ τζαουσάδες μου.

22 Ἀπριλίου.

Καραϊσκάκης

Τὸ τουφέκι καὶ ἄτ'ια μου νὰ πᾶνε τῶν παι-
διῶν μου, καὶ ὦρα μου. Ἐξ χιλιάδες γρόσια
μοῦ θέλει ὁ Νοταρᾶς Ἰωάννης δεκαπέντε χι-
λιάδες γρόσια ἔχει ὁ Μήτρος τοῦ Σκυλοδήμου
διὰ τὸν Νασονίκα καὶ λοιποὺς, Δαγλῆ καὶ ἄλ-
λους ἀξιωματικούς.»

Τὸ πρωτότυπον τοῦ πολυτίμου τούτου ἐγγράφου ἐδωρή-
σατο ἐσχάτως τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς ὁ σοφὸς καθηγη-
τῆς τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλλ. ἔθνους κ. Κ. Παπαρηγόπουλος,
ὅστις ἐφιλοπόνησε τῷ 1858 ἐκτενὴ βιογραφίαν τοῦ ἀειμνή-
στου στρατάρχου. Ἐκ τοῦ ὧραίου τούτου ἔργου, ἀληθοῦς
ἱστορικοῦ καλλιτεχνήματος, ἐσαχυρολογήσαμεν τὰ ἐπόμενα.
Σ. τ. Δ.

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΙ ΣΤΙΓΜΑΙ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Ἐπειδὴ τὸ κίνημα ἔμελλε νὰ ἐκτελεσθῇ τὴν 23
(Ἀπριλίου 1827), διαταγαὶ εἶχον δοθῇ εἰς ὅλον
τὸν στρατὸν ν' ἀναπαυθῇ τὴν 22 καὶ νὰ ἀπέχη
παντὸς ἀκροβολισμοῦ. Καὶ ὅμως τινὲς τῶν ἐν
τῷ Φαλήρῳ σταθμευόντων Κρητῶν, ἀφοῦ ἔφα-
γον καὶ ἔπιον, ἐκίνησαν παρὰ τὴν δοθεῖσαν δια-
ταγὴν καθ' ἑνὸς τῶν πλησιεστέρων ἐχθρικών
ὀχυρωμάτων, ὅπερ, καὶ τοὶ κείμενον ἐπὶ χώρου
πεδίου, ἦτον ὅμως ἰσχυρότατον. Ὁ τουφεκι-
σμὸς ἀκουσθεὶς ἐφείλκυσε πολλοὺς καὶ Ἕλληνας
καὶ πολεμίους· οἱ μὲν ἔδραμον εἰς ὑποστήριξιν
τῶν Κρητῶν καὶ ἐπεχείρησαν νὰ κυριεύσωσιν ἐξ
ἐφόδου τὸ ὀχύρωμα, οἱ δὲ Τοῦρκοι, ἱππεῖς καὶ

1. Νεοφώτιστος νέος, ἥτις φέρουσα τὸ ἱμάτιον καὶ τὸν
ὀπλισμὸν τοῦ στρατιώτου, παρηκολούθησε τὸν Καραϊσκάκην
καθ' ὅλας τὰς τελευταίας τῆς ζωῆς του ἐκστρατείας.
Σ. Ἑστίας.

πεζοί, ἀντιπεξῆλθον πρὸς ἀντίκρουσιν αὐτῶν.
Πολλοὶ Ἕλληνες ὀπλαρχηγοὶ προσῆλθον ἵνα
καταπαύσωσι τὴν ταραχὴν καὶ ἐπαναγάγωσι
τοὺς στρατιώτας εἰς τὰς τάξεις των· ἀλλ' ἡ
φωνὴ των δὲν εἰσηκούετο, καὶ ὁ κατὰ πρῶτον
μικρὸς ἀκροβολισμὸς κατήντησε μετ' ὀλίγον
μάχη σπουδαία. Μετ' ὀλίγον ὁ πάντοτε ἀτρό-
μητος Νικήτας πληγώνεται εἰς τὴν σιαγόνα,
πληγώνονται δὲ καὶ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ καὶ
οὐκ ὀλίγοι στρατιῶται, ὥστε οἱ Ἕλληνες ἠναγ-
κάσθησαν νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν. Ὁ Καραϊσκά-
κης τὴν στιγμὴν ἐκείνην κατέκειτο πυρέσσων
ἐν τῇ σκηνῇ του· ἀλλ' οἱ πυροβολισμοὶ καὶ αἱ
κραυγαὶ ἐξεγείρουσιν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ληθάργου,
καὶ τινάχθεις ἀπὸ τῆς κλίνης, ἐρωτᾷ τί τρέ-
χει, πρὶν δ' ἔτι φθάσῃ νὰ ἐξηγήσωσιν εἰς αὐ-
τὸν τὰ συμβάντα, βλέπει οἰκοθεν τὴν τῶν Ἑλ-
λῶν τροπὴν. Ἀναπνέων ἀπὸ τινος τῶν παρατυ-
χόντων τὸ γιγασκάνι του, καὶ συμπαραλαβὼν
ὅσους τῶν ἱππέων ἦ ἐφίππων ἀξιωματικῶν ἀ-
πῆντησε καθ' ὁδὸν, ἐξορμᾷ κατὰ τῶν πολεμίων,
μεταβάλλει τὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων καὶ ἀ-
ναγκάζει αὐτοὺς ὑποχωρήσαντας νὰ κλεισθῶσιν
εἰς τὰ ὀχυρώματα αὐτῶν. Ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ πυρε-
τοῦ καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας παροξυνόμενος,
δὲν ἔδειξε τὴν συνήθη αὐτοῦ φρόνησιν, καὶ, μὴ
ἀρκοῦμενος εἰς τὰ γενόμενα, προσέβη μετὰ τῶν
ὀλίγων περὶ αὐτὸν ἱππέων ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐχ-
θρικών ὀχυρωμάτων, πυροβολῶν δεξιᾷ καὶ ἀρι-
στερᾷ. Μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ Κιουταχῆς ἐκπέμ-
πει κατ' αὐτοῦ δλόκληρον τὸ ἱππικὸν· οἱ περὶ
τὸν Καραϊσκάκην, μὴ δυνάμενοι ν' ἀνθέξωσιν
εἰς τοσοῦτον ἀνωτέραν δύναμιν, τρέπονται εἰς
φυγὴν, ὁ δὲ, μείνας κατὰ τὴν συνθήκην του τε-
λευταῖος ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης ἵνα ἐνθαρρύνῃ
τοὺς συναγωνιστὰς καὶ ἵνα μὴν ἀφήσῃ ν' ἀποβῇ
ἐπιβλαβὴς ἡ καταδιώξις των, πληγώνεται καὶ
πίπτει ἀπὸ τὸν ἵππον του· ἀλλὰ τὴν αὐτὴν στιγ-
μὴν συνελθὼν, ἱππεύει πάλιν καὶ παραμένει
προτρέπων τὸ ἱππικὸν εἰς τὸ νὰ ἀνθέξῃ ὅσον δύ-
ναται, καὶ δώσῃ οὕτω καιρὸν εἰς τοὺς πεζοὺς,
τοὺς ἐν τῷ μεταξὺ περιπλεκέντας εἰς τὴν μά-
χην, νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν. Τότε ὁ ὑπασπιστὴς
τοῦ ἱππικοῦ Παναγιώτης Κακλαμᾶνος, ὅστις δι-
έμεινε πλησίον τοῦ Καραϊσκάκη καθ' ὅλους
τοὺς κινδύνους τῆς ἡμέρας ταύτης, ἔδειξε τόλ-

μην τῇ ἀληθείᾳ ἡρώϊκῃ· ἡ παρούσα γενεὰ δύναται ἀκόμη νὰ ἴδῃ τὸ γενναῖον τοῦτο τέκνον τῆς Βυτίνης φέρον ἀμερίμνως τὸν ἕνα καὶ μόνον αὐτοῦ βραχίονα· ἡξέυρει ὅμως ἄρ' αὖτε κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅταν σφαῖρα κανονίου ἀφῆρσε τὴν δεξιὰν τοῦ ἀνδρὸς χειρὸς, αὐτὸς οὐδὲν πτοηθεὶς, ἐξηκολούθησε μάχόμενος λαβὼν τὴν σπάθην διὰ τῆς ἀριστερᾶς· ἄς τὸ μάθῃ, ἵνα γνῶσιν ὅποια ἦν ἡ ψυχὴ τῶν ἀθλητῶν τῶν ἐν τοῖς πεδίοις τῆς μάχης διεξαγαγόντων τὴν ἐπαναστάσιν. Ἀλλ' ἐρχόμεθα εἰς θέαμα οἰκτρότερον ἅμα καὶ φοβερώτερον.

Ὁ Καραϊσκάκης δὲν ἐσκέφθη περὶ ἐαυτοῦ εἰμὴ ἀφοῦ εἶδε τὸν στρατὸν ἐκτὸς κινδύνου· εἶχε δὲ διαδοθῇ ἡ ὀλεθρία φήμη καὶ πλῆθος ἀξιωματικῶν συνδραμόντες συνώδευσαν αὐτὸν μέχρι τῆς θαλάσσης, ἐκεῖθεν δὲ μετεκόμισαν ἐπὶ τοῦ πλοίου τοῦ ἀρχιστρατήγου, ἵνα τύχῃ πλεοτέρας τινὸς περιποιήσεως. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ὁδοπορίας ἐκείνης δὲν μετέβαλε παντάπασιν ἦθος, καὶ μετὰ πλήρους τῆς ψυχῆς ἀταραξίας ὡμίλησε περὶ πολλῶν ἀντικειμένων. Ὅταν ἐφθασαν εἰς τὸ πλοῖον, κατεβίβασαν αὐτὸν εἰς τὸ δωμάτιον, καὶ στρώσαντες τάπητα τὸν ἀπέθεσαν ἐν τῷ μέσῳ τῶν οἰκείων του. Ἡ πληγὴ ἦτον εἰς τὸ ὑπογάστριον, καὶ ὁ μὲν χειρουργὸς δὲν εἶπεν εἰς αὐτὸν ὅτι εἶναι θανατηφόρο, ἀλλ' αὐτὸς, παρατηρήσας ὁ ἴδιος τὸ τραῦμα, ἀπεφάνετο, διὰ συνήθους τινὸς φράσεώς του, οὐ μόνον ὅτι ἦτον ἀνίατον, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὀλίγας εἶχε νὰ ζήσῃ ἔτι ὥρας. Ὅθεν ἐζήτησεν ἀμέσως τὸν πνευματικὸν καὶ τὸν Χριστόδουλον Χατζῆ Πέτρον καὶ τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν, τοὺς δύο ἀρχηγούς τοῦ τάγματος τῶν Παλαμηδιῶν, τὸ ὅποιον ἐθεώρησε πάντοτε ὡς τὸ κυριώτατον ὄργανον καὶ στήριγμα τῶν τελευταίων αὐτοῦ ἀγώνων. Ἀφοῦ δὲ ἐξωμολογήθη, ἐζήτησε συγχώρησιν παρ' ὅλων τῶν περισσώτων καὶ ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ὑπηγόρευσε καὶ ἰδίᾳ χειρὶ ὑπέγραψε τὴν διαθήκην του. Μετὰ τοῦτο παρήγγειλε νὰ τὸν θάψωσιν εἰς τὴν κατὰ τὴν Σαλαμίνα ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Δημητρίου καὶ τότε, ὥσαντι ἐπιφυλάττων τοὺς τελευταίους αὐτοῦ λόγους διὰ τοὺς φιλάτους τῶν συναγωνιστῶν, στραφεὶς πρὸς τὸν Χριστόδουλον Χατζῆ Πέτρον καὶ τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν, «ἐλάτε τώρα, τοὺς εἶπε, νὰ σᾶς ἀσπασθῶ.» Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ἐδάκρυον, ἐπροσπάθησεν ὁ Καραϊσκάκης νὰ τοὺς ἐμψυχώσῃ, παραγγέλλων ἰδίως νὰ καταβάλλωσι πᾶσαν φροντίδα ἵνα λύσιν τὰς θέσεις αὐτῶν καὶ κατορθώσωσι τὴν λύσιν τῆς τῶν Ἀθηναίων πολιορκίας· «πρὸ πάντων, εἶπε, σεῖς οἱ παλαιοὶ συναγωνισταὶ μου νὰ μὴν ἐντροπισθῆτε· ἰδοὺ ἡ διαθήκη μου· εἰς τὸν υἱόν μου ἀφίνω τὸ τουφέκι μου, τὴν μόνην περιουσίαν τὴν ὁποίαν ἔχω τώρα· τὰς θυγατέρας μου τὰς ἀφιερώνω εἰς σᾶς τοὺς συναγωνι-

στάς μου.—Μὴν ἀναφέρῃς τὸν θάνατον, εἶπεν ὁ Χριστόδουλος, διότι δὲν εἴμεθα εἰς ἐκείνην τὴν κατάστασιν. — Ἠκούσατε, ἐπανέλαθεν ὁ Καραϊσκάκης, ὅσα σᾶς εἶπα διὰ τὰ παιδιὰ μου· διὰ σᾶς ὅμως· τί νὰ εἶπω; ἐπεθύμουν νὰ ἔχω τὸ ἔθνος ἐμπρὸς μου διὰ νὰ τῷ εἶπω τί ἀξίζετε· ἀσπασθῆτε ἐκ μέρους μου ὅλους τοὺς ἀξιωματικούς, καὶ αὐριον τὸ πρωτὶ ἐλάτε πάλιν νὰ σᾶς ἰδῶ ὅλους.» Ἀλλ' ἡ ἐπαύριον δὲν ἐμελλε νὰ εὕρῃ αὐτὸν μετὰ τῶν ζώντων· διότι ἀφοῦ δι' ὅλης σχεδὸν τῆς νυκτὸς διετήρησεν ἐν μέσῳ δορυμνῶν πόνων τὰς φρένας του σώας καὶ τὴν φωνὴν ἀναλλοιώτην, ἐξέπνευσε περὶ τὴν 4 μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὥραν, εἰς τὰ ἐξημερώματα τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἥτις, ὠριτμένη οὕσα διὰ τὸ μεγαλεῖτερον τοῦ στρατοῦ ἐπιχειρήμα καὶ καθιερωμένη ἐν ταύτῳ εἰς τὴν μνήμην τοῦ Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, τοῦ ὁποίου ἔφερεν ὁ Καραϊσκάκης τὸ ὄνομα, πρὸ μικροῦ ἔτι ἐφαίνετο μέλλουσα νὰ ἐρτασθῇ ὡς ἡμέρα χαρᾶς καὶ θριάμβου, ἥδη δὲ ἀνέτειλεν ἵνα ἀναγγεῖλῃ συμφορὰν, τῆς ὁποίας τὸ μέγεθος μετ' ὀλίγον κατὰ δυστυχίαν ἐμελλε νὰ καταμετρήσῃ ἡ Ἑλλάς.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Ὁ Καραϊσκάκης δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ γνησιώτερον, οὕτως εἶπεῖν, προῖον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Καὶ τῶνόντι, ἂν ἀναλογισθῶμεν ὅποια τις ἀλλοίωσις συνέβη εἰς αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν διήγε τὸν βίον τοῦ κλέπτου καὶ τοῦ μισθοφόρου μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν πρώτων τῆς ἐπαναστάσεως χρόνων, καθ' ἣν κατετάσσετο ὑπὸ τῆς Γερουσίας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος μετὰ τῶν ἀπλῶν αὐτῆς χιλιάρχων, μετὰ τοῦ Ἀνδρέου Ἰσκού, τοῦ Δημητρίου Μακοῦ, τοῦ Ἀλεξίου Βλαχοπούλου, τοῦ Γεωργίου Τζόγκα, τοῦ Κώστα Σαδῆμα καὶ δεκαεξέ ἄλλων ὀπλαρχηγῶν, ἡ ἡγωνίζετο οἴκοθεν ν' ἀρπάσῃ ἀπὸ τὸν Γιαννάκη Ῥάγκον τὴν ἐπαρχίαν τῶν Ἀγρᾶφων καὶ μέχρι τῆς ἐποχῆς πάλιν καθ' ἣν ἀναγορευθεὶς Γενικὸς Ἀρχηγὸς τῆς ὅλης Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐπέβαλλε τὴν ὑπεροχὴν αὐτοῦ εἰς ἅπαντας τοὺς πρὸ μικροῦ ἔτι ὁμοταγεῖς συναγωνιστάς, καὶ πίπτων ἐν Πειραιεὶ ἤκουε τὸ ἔθνος ὀλόκληρον, ἐν Τροιζίνι συνηγμένον, ἀνακηρύττον αὐτὸν ἐλευθερωτὴν τῆς Ρούμελης καὶ ἐπικαλούμενον αὐτὴν αὐτοῦ τὴν σκιάν ἵνα, ἐπιφοιτῶσα εἰς τὰ συμβούλια τῶν περιλιπομένων ἡγεμόνων τοῦ στρατοῦ, συντελέσῃ εἰς συμπλήρωσιν τοῦ μεγάλου ἔργου τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος· ὅταν ἐνθυμηθῶμεν ὅποια τις μεταβολὴ ἔξωθεν, διαθέσεων, περιστάσεων συνέβη εἰς τὸν ἄνδρα ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἔστρωνεν αὐτὸν εἰς τὸν φάλαγγα καὶ ἐδίδεν αὐτῷ εἰς τοὺς πόδας πληγὰς χιλίας· ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν εἰς τὴν περὶ Κομπότιον μάχην ὁ Καραϊσκάκης, μὴ ἀρκούμενος ν' ἀνδραγαθῇ περιφανῶς, ἔστρεψε,

προσθέτων τὴν αἰσχροτέραν ὕβριν εἰς τὴν τῶν πολεμίων τροπὴν, ἔστρεψε πρὸς αὐτοὺς γυμνὰ τὰ ὀπίσθια· ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν, μηδεμίαν ἔτι ἔχων ἰδέαν τῆς ἡθικῆς δυνάμεως τῆς Κυβερνήσεως, περιεφρόνει καὶ ἐπολέμει αὐτὴν, μέχρι τῶν χρόνων καθ' οὓς, ἀναγνωρίζων ὅτι ἡ ἡθικὴ ἐκείνη δύναμις, καὶ τοὶ παντὸς ὕλικου στήριγμα καὶ πόρου ἀπεστερημένη, ἦτον ἐν τούτοις ἡ μόνη ἱκανὴ εἰσεῖναι νὰ σώσῃ τὴν Ἑλλάδα, ἐπέζητει εὐπειθῶς τὴν προστασίαν αὐτῆς, καὶ ἠνείχετο τὰς ἀδικίας αὐτῆς, καὶ ἐπέβαλλε σιγὴν εἰς τὰ πάθη αὐτοῦ, καὶ ἡγωνίζετο νὰ οἰκονομήσῃ Ἑλληνας καὶ ξένους, καὶ ἐκήρυττε τὴν ἐνότητά τῆς ὅλης Ἑλλάδος, καὶ ὡς οὐδεὶς ἄλλος ἡσθάνετο τὸ δίκαιον καὶ τὸ πρέπον, καὶ ἀπερχόμενος ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς ναυαρχίδος ὡς ἡγεμὼν μυρίων Ἑλλήνων ἐβλεπε τὴν φρουρὰν τοῦ πλοίου παρουσιάζουσιν αὐτῷ τὰ ὅπλα, καὶ ἀπὸ τοῦ ἴσου συνελάλει μετὰ τοῦ ἀγερῶχου τῶν Ὀθωμανῶν στρατάρχου· ὅταν, λέγομεν, ὡς ἐν κατόπτρῳ περιεσταλμένῳ, περιλάβῃ διὰ μιᾶς ὁ ὀρθαλμὸς ἡμῶν τὰς τοσοῦτον ποικίλας καὶ ἀντιθέτους περιπετείας τοῦ βίου τοῦ ἀνδρὸς τούτου, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ θαυμάσωμεν τὴν ἐξαισίαν δυνάμιν τῆς ἐλευθερίας καὶ τὸν ἀρειδῆ τρόπον δι' οὗ αὕτη ἀνταμείβει τοὺς πιστοὺς αὐτῆς λειτουργούς. Οὐδεὶς τῶν ἐξόχων τῆς ἐπαναστάσεως ἀνδρῶν, ἀπὸ τοσοῦτον ταπεινοῦ ὀρμῆσας σημείου, εἰς τοσοῦτον ὕψος ἀφίκετο περικλήσεως. Δὲν θέλομεν ἀναφέρει ἐνταῦθα ὀνόματα, ἵνα μᾶλλον συγκεκριμένως καταδείξωμεν τὴν ἀλήθειαν ταύτην· διότι εἰς ἡ δὴ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ζῶσιν ἐπι, ἐτέρων δὲ τὰ ὀνόματα τοσοῦτον ἔτι ζυγίζουσιν εἰς τὴν πλάστιγγα τῆς παρούσης τῶν πραγμάτων καταστάσεως, ὥστε καὶ περὶ αὐτῶν, καὶ τοὶ θανόντων, ὁμιλοῦντες, ἠθέλην ἴσως λογισθῇ ὅτι εἰς προσωπικὰς καταβαίνουмен συζητήσεις. Ἀλλὰ πᾶς ὁ ἀπαθὲς καὶ ἀμερολήπτως μελετήσας τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα, θέλει καὶ οἴκοθεν ὁμολογήσῃ τὴν ἀλήθειαν τοῦ συμπεράσματος, εἰς ὃ ἔφερον ἡμᾶς ἡ παρούσα μελέτη, ὅτι ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἄνδρα τοῦ ἀγῶνος, ὁ Καραϊσκάκης δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ γνησιώτερον τέκνον καὶ δημιουργημα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Διὰ τοῦτο ἦτο καὶ τὸ ἀκριβέστερον αὐτῆς ἀπεικόνισμα ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε, αὐτοῦ θανόντος, ἡ Ἑλλάς ἐνόμισεν ὅτι τὸ ὅλον αὐτῆς ἔργον ἀπώλετο, καὶ ἐδέησε νὰ ἐξαστράψῃ καὶ νὰ ἀντηχήσῃ τὰ πυροβόλα τῶν τριῶν δυνάμεων ἐν Πύλῳ, ἵνα δώσωσιν αὐτῇ νέαν ψυχὴν πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ ἀγῶνος.

Ὁ Καραϊσκάκης εἶχε βεβαίως μεγάλα ἐλαττώματα, ἰδίως ὀλίγην περὶ τοὺς λόγους, καὶ ἐνίοτε περὶ τὰς πράξεις σεμνότητά, τὴν μέχρι τέλους τοῦ σταδίου αὐτοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον παραμείνας, καὶ εἰλικρινῆ ἀποστροφὴν πρὸς τὸ τακτικὸν στοιχεῖον. Ἀμφότερα ὑπῆρ-

ξαν ἀποτελέσματα τῆς ἀνατροφῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ βίου· τὸ δὲ τελευταῖον, ἡ μικρὰ δηλαδὴ ὑπόληψις ἣν εἶχε πρὸς τὸν τακτικὸν στρατὸν, οὐ μόνον ἐξηγεῖται, ἀλλὰ καὶ δικαιολογεῖται. Ἐλάβομεν καὶ ἄλλοτε ἀφορμὴν νὰ εἰπώμεν πολλάκις, ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει σύγκρισις μετὰ τὸ τακτικὸν στρατοῦ καὶ τοῦ ἀτάκτου, καὶ ἡθέλομεν βεβαίως ἐλαιοιολογήσῃ τὸ ἔθνος, ἐὰν σήμερον ἐνέμενεν εἰς τὴν γνώμην ὅτι δύναται ἔτι νὰ πράξῃ τι γενναῖον καὶ μέγα διὰ τοῦ ἀτάκτου στρατοῦ. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως τὸ τακτικὸν μας ὑπῆρξε τοσοῦτον εὐάριθμον καὶ ἀτελὲς ὁργανωμένον, ὥστε τῇ ἀληθείᾳ ὡς πρόσκομμα μᾶλλον ἡδύνετο νὰ θεωρηθῇ ἢ ὡς ὄργανον πολεμικὸν ἐπιτήδειον· ἡ σύμπραξις τῶν δύο στοιχείων συνεπήγετο ἄπειρα ἀτοπήματα, καὶ ἐπειδὴ ἔδει νὰ ἐνδῶσῃ τὸ ἔτερον, φυσικώτατον ἦτο νὰ προτιμηθῇ ἐκεῖνο, δι' οὗ ἐπὶ τέλους κατωρθώθησαν οἱ μεγαλύτεροι τοῦ ἀγῶνος ἄθλοι.

Κατὰ δυστυχίαν, ἐκ τῶν προτερημάτων αὐτοῦ, τὸ μέγιστον, δὲν διδάσκεται, διότι οὐδέποτε ἐδιδάχθη. Τὸ προτέρημα τοῦτο ἦτον ἡ ἐξαίρετος αὐτοῦ στρατηγικὴ εὐφυΐα. Ὅταν ὁ Καραϊσκάκης, μετὰ τὴν μάχην τοῦ Χαϊδαρίου καὶ τὴν εἴσοδον τοῦ Κριεζώτου εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ἐπεχείρησε τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ρούμελης ἵνα ἀπειλήσῃ τὰ νῶτα τοῦ Κιουταχῆ· ὅταν, μαθὼν περὶ Δοβρηναν ὅτι ἐπέρχεται ἐξ Ἀταλάντης ὁ Μουσταφάμπεης, ἐγκατέλειπεν ἀμέσως τὸ χωρίον ἐκεῖνο καὶ καταλαβὼν τὸ Δίστομον, ὡς τὸ ἀληθὲς κρίσιμον σημεῖον τοῦ ὅλου προκειμένου ἀγῶνος, ἀπέκλεισεν ἔπειτα ὡς ἐν παγίδι τοὺς πολεμικοὺς εἰς Ῥάχοβαν· ὅταν τελευταῖον μετὰ τὴν εἰς Ἀττικὴν ἐπάνοδόν του, ἐθεώρησεν ὅτι, τῶν Ἑλλήνων κυρίων ὄντων τῆς μεγάλης Ρούμελης καὶ τῆς θαλάσσης, μία ἔτι ὑπελείπετο ἡ ὁδὸς, δι' ἧς ὁ Κιουταχῆς ἐλάμβανεν ἐξ Εὐβοίας τροφὰς καὶ πολεμοφόδια, ἡ διὰ τοῦ Ὀρωποῦ καὶ τοῦ Μαρθίνου ἀγούσα, καὶ ἐπέμενεν ὅτι μοῖρα τοῦ στρατοῦ ἀξιόλογος δέον νὰ καταλάβῃ τὰς παρόδους ταύτας ἵνα ἐντελῶς ἀποκλεισθῇ ὁ Κιουταχῆς, ὅπερ ὡς μὴ ὥφειλεν, ἕνεκα πολλῶν προσκομμάτων, δὲν ἐγένετο, ὁ Καραϊσκάκης ἀπέδειξεν ὅτι εἶχεν ἐν αὐτῷ τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο πῦρ, ὅπερ ἡ φύσις μόνη ἐνθέτει εἰς τινὰς ἀνθρώπους καὶ ὅπερ ὀνομάζεται πνεῦμα στρατηγικόν.

Ἀλλ' ἐὰν ἡ φύσις δὲν διδάσκειται, ὑπάρχουσιν ἐν τῷ βίῳ τοῦ Καραϊσκάκη πολλὰ, τὰ ὅποια ἡ παρούσα γενεὰ δύναται οὐ μόνον νὰ θαυμάσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ μιμηθῇ. Καὶ πρῶτον πάντων ἡ αὐταπάρνησις μεθ' ἧς ἐπέβαλλε σιγὴν εἰς τὰ ἱδιαπάθη ἵνα οἰκονομήσῃ συναγωνιστὰς δυσκόλους καὶ ἀνεπιτηδείους ἀρχηγούς. Ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐπολιτεύθη ἐπανειλημμένως πρὸς τοὺς Σουλῶτας μέχρις οὗ κατώρθωσε νὰ ὑπαγάγῃ αὐτοὺς ἐντελῶς ἢ ἀνοχῇ καὶ ἡ δεξιότης, μεθ' ἧς ἡγωνίσθη νὰ ἐλαττώσῃ τὰ ἀτοπήματα τῆς

ἐπεμβάσεως τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν ὁρμὴν τοῦ στολάρχου· ταῦτα δὲ πάντα, ἐνῷ δόξιατος μὲν ἦτο ὁ χαρακτήρ τοῦ ἀνδρός, βαθεῖαν δὲ καὶ δεδικαιολογημένην εἶχε τὴν συνείδησιν τῆς ὑπεροχῆς αὐτοῦ, μαρτυροῦσιν ὅτι ἡ ἀληθὴς φιλοπατρία καὶ φιλοδοξία δύναται νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὰ πάθη ἡμῶν χαλινὸν συντελεστικώτατον πρὸς ἐξομάλυνσιν τῶν δυσχερεστάτων περιστάσεων.

Τί δὲ νὰ εἰπώμεν καὶ περὶ τοῦ αἰσθήματος τῆς περὶ ἀρχίας, τὸ ὁποῖον ἠγωνίσθη καὶ κατῴρωσε νὰ μεταβιβάσῃ εἰς τὰ πολυάριθμα ἐκείνα στίφη, τὰ ὁποῖα οὐ μόνον μισθοδοσίαν ἀμυρίαν δὲν εἶχον, ἀλλὰ πολλάκις καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἐστεροῦντο ἄρτου; Ἡ πρὸς τὴν ἀλλοτρίαν περιουσίαν εὐλάβεια τοῦ στρατοῦ, καὶ μάλιστα στρατοῦ εἰς τοιαύτας εὐρισκομένου περιστάσεις, εἶναι βεβαίως τὸ εὐγενέστατον μάθημα ὑπερδύναται νὰ παράσχῃ ἡμῖν ἡ ἱστορία, διότι, κατὰ δυστυχίαν, φύσει ὁ ἰσχυρὸς καὶ ὁ ἐνοπλος βέπει πρὸς τὴν ἀδικίαν, τὴν ἀρπαγὴν, τὴν καταπίεσιν. Πολλοὶ τῶν στρατηγῶν τοῦ Ναπολέοντος, τῶν ὀνομαστοτάτων ἀναδειχθέντων ἐν τοῖς πεδίοις τῆς μάχης, ἡμάρωσαν τὴν δόξαν αὐτῶν διὰ ληστείας, ἥτις ἔφερον εἰς ἀγανάκτησιν τὸν μέγαν ἐκείνον ἄνθρωπον. Καὶ ἐν τούτοις οἱ στρατηγοὶ αὐτοῦ ἐξεπαιδεύθησαν τακτικῶς, διήγον ἐντὸς κοινωνίας εὐρύθμου καὶ ὑπῆρέτουν ἡγεμόνα οὐ μόνον ἀφειδῶς ἐπαρκοῦντα εἰς ὅλας αὐτῶν τὰς χρεῖας, ἀλλὰ καὶ μυθώδεις παρέχοντα αὐτοῖς ἀμοιβάς· ὥστε ἔτι μᾶλλον πρέπει νὰ θαυμάσωμεν τὸν ἡμέτερον ὀπλαρχηγόν, ὅστις ἀνετράφη ὅπως ἀνετράφη, καὶ ἤρχε στρατοῦ ἀτάκτου καὶ λιμώττοντος. Κετῶρθωσιν δὲ ὁ Καραϊσκάκης νὰ εἰσαγάγῃ κατὰ τοῦτο τάξιν τινὰ ἐντὸς τῶν ὁμίλων ἐκείνων τὸ μὲν διὰ πειθοῦς, τὸ δὲ διὰ τῆς βίας, πρὸ πάντων ὅμως διὰ τοῦ ἰδίου παραδείγματος.

Διότι θαυμαστὴ ἰδίως ἦτο ἡ τοῦ ἀνδρός ἀφιλοκέρδεια. Ὅχι ὅτι δὲν ἠγάπα τὰ χρήματα. Ἐρωτηθεὶς ποτε τί ἀπῆλυσεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ἀπήντησε διὰ τοῦ ἐξῆς τριστίχου:

«Νέος ὑπανδρεύθηκα, ὡραίαν γυναῖκα πῆρα.
Ζεύκια πολλὰ ἐτράβησα, δόξαν μεγάλην ἤρα,
Καὶ γρόσια ἐκαζάρτησα, ὅσα μοῦ ἦτον χρεῖα.»

Καὶ τῶνόντι, ἐν ἀρχῇ τῆς ἐκστρατείας, εἶχεν ἔτι περιουσίαν ἀξιόλογον· ἀλλὰ, λέγει ὁ Ἀγγλος ἱστορικὸς Γόρδων, ὅστις ὑπῆρέτησεν ὑπ' αὐτὸν καὶ ἐγνώρισεν αὐτὸν ἐκ τοῦ σύνεγγυς, «ἀποθανόν δὲν κατέλειπεν εἰμὴ πολλὰ ὀλίγα χρήματα· διότι καὶ ὅλην τὴν ἐκστρατείαν δὲν ἔπαυσεν ἀφειδῶς παρέχων εἰς αὐτὴν ἐξ ἰδίων.»

Κ. ΠΑΠΑΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.

Θεοδόσιος δ' Γ' (715 μ. Χ.) διέταξεν νὰ γραφῇ ἐπὶ τοῦ μνήματος αὐτοῦ μία μόνη λέξις· ὑγεία, ἵνα δηλώσῃ ὅτι ὁ θάνατος εἶνε παντὸς κακοῦ ἀπαλλαγὴ.

ΟΛΙΒΕΡ ΤΟΥΙΣΤ

Ἐκ τῶν τοῦ Καρόλου Δίκινς.

Συνέχεια· ἰδίως σελ. 757.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΑ'

Ὁ Ὀλιβερ ζῇ εὐδαίμων μετὰ τῶν εὐεργετῶν αὐτοῦ.

Ὁ Ὀλιβερ ὑπέφερε πολὺ ἐκτὸς τῶν πόνων τῆς πληγῆς, ἐπῆλθεν αὐτῷ ἕνεκα τοῦ κρυολογήματος ἐκ τῆς ὑγρασίας τοῦ λάκκου εἰς ὃν ἐρρίφθη, σφοδρὸς πυρετὸς, ἐπὶ πολλὰς ἐβδομάδας βασανίσας αὐτὸν καὶ ὑποσκάψας τὸ ἀδύνατον σῶμά του. Τέλος ἐπῆλθε βραδεῖα ἡ ἀνάρρωσις, καὶ ἡδύνατο νὰ ἐκφράζῃ μετὰ δακρύων τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ συγκίνησιν ἐπὶ τῇ ἀγαθότητι τῶν δύο κυριῶν, καὶ τὸν διάπυρον αὐτοῦ πόθον νὰ νικηθῇται ὑγίαιαν καὶ δυνάμει. Διότι ἤθελε νὰ κατορθώσῃ, πρὸς δῆλωσιν τῆς πρὸς αὐτὰς εὐγνωμοσύνης νὰ ἐκτελέσῃ ἔργα, δι' ὧν καίπερ μικρῶν καὶ εὐτελῶν, νὰ καταφαίνηται ὅμως πόσον ἐμπλεως ἦν ἡ καρδία του στοργῆς καὶ εὐχαριστίας· ἔργα δι' ὧν νὰ ποδείξῃ ὅτι ἡ γενναϊόδωρος αὐτῶν ἀγαθότης δὲν ἀπέβη ἀλυσίτελης, ἀλλ' ὅτι τὸ δυστυχὲς παιδίον, ὅπερ ἡ εὐσπλαγχνία των ἔσωσεν ἀπὸ τῆς δυστυχίας καὶ τοῦ θανάτου, ἐπὶ τοῦ διακαῶς νὰ ὑπηρετῇ αὐτὰς ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης καρδίας.

«Ταλαίπωρον παιδίον! ἔλεγεν ἡμέραν τινὰ ἡ Ῥέζα, καθ' ἣν ὁ Ὀλιβερ προσεπάθει νὰ διαρθρώσῃ λόγους εὐγνωμοσύνης διαφεύγοντας τῶν ὠχρῶν χειλέων του. Πολλὰ περιστάσεις θὰ σοὶ παρουσιασθοῦν διὰ νὰ μᾶς φανῇς χρήσιμος, ἀν θέλῃς· θὰ ὑπάγωμεν εἰς τὴν ἐξοχὴν καὶ ἡ θεία μου ἔχει σκοπὸν νὰ σε συμπαράλῃ. Ἡ ἡσυχία, ὁ καθαρὸς ἀήρ, τὰ θέληγτρα καὶ αἱ καλλοναὶ τοῦ ἔαρος, θὰ σε ἀποκαταστήσωσιν ὑγιᾶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν, καὶ θὰ σοὶ παράσχωμεν μυρίας ἀσχολίας, ὅταν θὰ ἦσαι πλέον εἰς κατὰστασιν νὰ ὑφίστασαι κόπους.»

— Κόπους! ἀνεφώνησεν ὁ Ὀλιβερ· ὦ, καλὴ μου κυρία, νὰ ἡμποροῦσα μόνον νὰ ἐργασθῶ διὰ σᾶς, ἀν ἡμποροῦσα μόνον νὰ σὰς εὐχαριστήσω, ποτίζων τὰ ἄνθη σὰς, περιποιούμενος τὰ πτηνὰ σὰς, τί δὲν θὰ ἔδιδον δι' αὐτό!

— Δὲν θὰ δώσῃς τίποτε, ὑπέλαβε μειδιώσα ἡ Ῥέζα· διότι, σοὶ τὸ εἶπα, θὰ σου εὐρωμεν πολλὰς δουλειὰς διὰ νὰ κάμῃς· καὶ ἀν διὰ νὰ μ' εὐχαριστήσῃς καταβάλλῃς τὸν ἥμισυ κόπον, ἀφ' ὅσον λέγεις, θὰ με καταστήσῃς πολὺ εὐτυχῇ.

— Εὐτυχῇ, εἶπεν ὁ Ὀλιβερ· ὦ, πόσον εἰσθε καλῇ, νὰ μοῦ λέγετε τοιοῦτους λόγους!

— Θὰ με καταστήσῃς εὐτυχεστέραν, παρ' ὅσον δύναμαι νὰ εἰπῶ, ἀπεκρίνατο ἡ νεάνις. Νὰ συλλογίζωμαι μόνον ὅτι ἡ ἀγαθὴ μου θεία ἐλύτρωσεν ἕνα ἀπὸ τὴν φοβεράν δυστυχίαν, τὴν ὁποῖαν μᾶς περιέγραψας, εἶναι δι' ἐμὲ μεγάλη εὐτυχία· ἀλλὰ νὰ εἰξεύρω, ὅτι τὸ ὑποκείμενον τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς συμπαθείας αὐτῆς εἶναι εἰ-

λικρινῶς εὐγνωμον καὶ ἀφοσιωμένον, τοῦτο θὰ με καταστήσῃ εὐτυχεστέραν παρ' ὅσον δύνασαι νὰ φαντασθῇς. Μὲ ἔννοεις; ἠρώτησε, παρατηροῦσα τὸν Ὀλιβερ, ὅστις κατέστη σύννους.

— Ὦ, ναι, σὰς ἔννοω πολὺ καλὰ, ἀπεκρίθη ὁ Ὀλιβερ ζωηρῶς· ἀλλὰ συναισθάνομαι ὅτι εἶμαι ἀχάριστος αὐτὴν τὴν στιγμήν.

— Πρὸς ποῖον; ἠρώτησεν ἡ νεάνις.

— Πρὸς τὸν ἀγαθὸν κύριον καὶ τὴν καλὴν κυρίαν, οἱ ὁποῖοι ἐφρόντισαν τόσῳ πολὺ δι' ἐμὲ, ἀπεκρίθη ὁ Ὀλιβερ· ἐὰν εἴξευρον πόσον εἶμαι εὐτυχῆς, τοῦτο θὰ τοὺς ἡυχαρίστημι πολὺ, εἶμαι βέβαιος.

— Δὲν ἀμφισβᾶλλω ποσῶς, εἶπεν ἡ εὐεργέτις τοῦ Ὀλιβερ, καὶ ὁ κύριος Λόσμπερν ἔλαβεν ἡδὴ τὴν καλωσύνην ὅταν γίνης ἀρκετὰ καλὰ, ὥστε νὰ ἡμπορῇς νὰ ταξιδεύσῃς, νὰ σε ὑπάγῃ νὰ τον ἴδῃς.

— Τί εὐτυχία! ἀνεφώνησεν ὁ Ὀλιβερ, οὐ ἡ μορφή ἀπῆστραψεν ἐκ τῆς χαρᾶς· πόσον θὰ χαρῶ, ὅταν τοὺς ἐπανίδω!

Μετ' οὐ πολὺ, ὁ Ὀλιβερ ἀναρρώσας ἦτο εἰς κατὰστασιν νὰ ὑποστῇ τοὺς κόπους ὁδοιπορίας, πρῶϊαν δὲ τινὰ ἐπέβη μετὰ τοῦ κυρίου Λόσμπερν μικρᾶς ἀμάξης, ἀνηκούσης εἰς τὴν κυρίαν Μαυιλάη. Ὅτε ἐφθασαν ἐν τῇ γεφύρᾳ τοῦ Τσέρτσου, ὁ Ὀλιβερ κατέστη ὠχρότατος καὶ δόξια κραυγὴ τῷ διέφυγε.

«Τί τρέχει; εἶπεν ὁ ἱατρὸς μὲ τὸν συνῆθη ἀπότομον τρόπον του. Εἶδες τίποτε, ἤκουσες τίποτε, ἐμυρίσθης τίποτε πονηρὰ, ἔ;

— Ἐκεῖ, σὲρ, ἔδειξεν ὁ Ὀλιβερ ἐξαγαγὼν τὴν χεῖρα τῆς θυρίδος τῆς ἀμάξης· αὐτὸ τὸ σπίτι!

— Καλὰ, ἔ, τί εἶναι; Στάσου, ἀμαξᾶ. Τί εἶναι αὐτὸ τὸ σπίτι, παιδί μου;

— Οἱ κλέπται. . . τὸ σπίτι ὁποῦ μὲ ἔφεραν, εἶπεν ὁ Ὀλιβερ ταπεινῇ τῇ φωνῇ.

— Εἶναι δυνατόν αὐτό! ἀνεφώνησεν ὁ ἱατρὸς. Ἐ! ἀμαξᾶ, ἄνοιξε γρήγορα! Ἀλλὰ πρὶν ἢ ὁ ἡνίοχος προφθάσῃ νὰ καταβῇ τῆς ἐδρᾶς του, ὁ ἱατρὸς πηδήσας ἐκ τῆς ἀμάξης, ὤρμησεν εἰς τὴν οἰκίαν, ἥτις ἐφαίνετο ἔρημος, καὶ ἔκρουσε διὰ σφοδρῶν λακτισμάτων τὴν θύραν, ὡς μαινόμενος.

«Τί διάβολο εἶναι; ἀνεφώνησεν ἀπαίσίως τις κοντὸς κυφὸς, ἀνοίξας τὴν θύραν αἰφνιδίως, ὥστε ὁ ἱατρὸς ὀλίγον ἔλειψε νὰ καταπέσῃ εἰς τὸν διάδρομον· τί τρέχει;

— Τί τρέχει; ἀνεκραύγασεν οὗτος, ἀρπάσας αὐτὸν ἐκ τοῦ περιλαιμίου, χωρὶς οὐδ' ἐπὶ στιγμήν νὰ σκεφθῇ· τρέχουν πολλὰ πράγματα, καὶ κατὰ πρῶτον εἶναι ὁ λόγος περὶ μιᾶς κλοπῆς.

— Πρόσεξε καλὰ, μήπως ὁ λόγος γίνῃ καὶ διὰ τίποτε ἄλλο, διὰ κἀνένα φόνον παραδείγματος χάριν, ἀπήντησεν ἀπαθῶς ὁ κυφὸς, ἐὰν δὲν μ' ἀφίσης· ἀκούεις ἢ ὄχι;

— Σὰς ἀκούω, εἶπεν ὁ ἱατρὸς, τινάσσων αὐτὸν ἰσχυρῶς. Ποῦ εἶναι. . . περὶδρομος νὰ κόψῃ τὸν κακοῦργον, πῶς τον λέγουν; . . . Σάικς. . . ναι! ποῦ εἶναι ὁ Σάικς, ὁ ἀρχηγός σας;

Ὁ κυφὸς προσεποιήθη ἀπορίαν μεγάλην καὶ ἀγανάκτησιν, ἀπηλλάχῃ ἐπιτηδεῖως τῶν χειρῶν τοῦ ἱατροῦ, ἐξηρεύζατο ὁρμαθὸν βλασφημιῶν, καὶ ἐπισθοχώρησεν εἰς τὴν οἰκίαν. Πρὶν ἢ προφθάσῃ ὅμως νὰ κλείσῃ τὴν θύραν, εἰσῆλθεν ὁ ἱατρὸς καὶ προσχώρησεν εἰς ἐν δωμάτιον, χωρὶς νὰ εἴπῃ λέξιν· παρετήρησεν ἀνησύχως περὶ αὐτὸν, ἀλλ' οὔτε ἐπιπλον, οὔτε ἐμψυχον ἢ ἄψυχόν τι δὲν, οὐδ' ἄλλο τι τεκμήριον ὑπῆρχε, σύμφωνον πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Ὀλιβερ γενομένην περιγραφὴν.

«Τώρα, εἶπεν ὁ κυφὸς, ὅστις μετὰ προσοχῆς παρετήρει πάντα τὰ κινήματά του, τί σκοπὸν εἶχετε, καὶ ἐμβήκατε διὰ τῆς βίας εἰς τὸ σπίτι μου· θέλετε νὰ με κλέψετε ἢ νὰ με σκοτώσετε; τί θέλετε;

— Εἶδες ποτέ σου κλέπτας νὰ ἔρχονται μὲ τὴν ἀμαξάν, ἔλαινεν καμπούρη; ἀπήντησεν ὁ δόξολος ἱατρὸς.

— Τί θέλεις λοιπὸν τότε; ἠρώτησε μετὰ θυμοῦ ὁ κυφὸς. Κάμνεις καλὰ νὰ φύγῃς γρήγορα, ἀλλέως σὲ πῆρε ὁ διάβολος!

— Θὰ φύγω, ὅταν μοῦ ἀρέσῃ, εἶπεν ὁ κύριος Λόσμπερν, παρατηρήσας τὸ ἄλλο δωμάτιον, ὅπερ ἐπίσης ὡς καὶ τὸ πρῶτον οὐδόλως συνεφώνει μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Ὀλιβερ γενομένην περιγραφὴν. Θὰ σὰς ἐπανεύρω κάμμιαν ἡμέραν, φίλε μου.

— Ὅταν ἀγαπᾶτε, εἶπεν ὁ κυφὸς μυκτηρικῶς. Ἐὰν κάμμιαν φορὰν λάβετε ἀνάγκην ἀπὸ ἐμὲ, πάντοτε ἐδῶ μ' εὐρίσκετε. Δὲν ἐκάθησα ἐδῶ δλομῶναχος ὡς λύκος, εἰκοσιπέντε χρόνους τώρα, διὰ νὰ ἔλθετε τοῦ λόγου σας νὰ με φοβήσετε. Θὰ μοῦ τὸ πληρώσετε ὅμως, θὰ μοῦ τὸ πληρώσετε!

Καὶ ὁ ἀπαίσιος ἐκεῖνος δαίμων ἤρχισε νὰ κραυγάζῃ καὶ νὰ κτυπᾷ διὰ τοῦ ποδοῦ λυσσωδῶς τὸ πάτωμα.

«Τὸ πρόσωπον, ὅπερ παριστάνω εἶναι ἀρκετὰ γελοῖον, ἐσκέφθη ὁ ἱατρὸς. Ἰσως τὸ παιδίον ἠπατήθη. . . Νὰ, βάλε αὐτὸ εἰς τὴν τζέπη σου, καὶ κλείσου πάλιν εἰς τὸ σπίτι σου.» Καὶ δούς τῷ κυφῷ ἀργυροῦν νόμισμα ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἀμαξάν.

Ὁ κυφὸς ἠκολούθησεν αὐτὸν μέχρι τῆς θυρίδος τῆς ἀμάξης, βλασφημιῶν καὶ ὑβρισμῶν· ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμήν ὁ κύριος Λόσμπερν ἐστρεψε διὰ νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τὸν ἀμαξηλάτην, ὁ κυφὸς ἔσπευσε νὰ κυττάξῃ ἐντὸς τῆς ἀμάξης καὶ ἐξηκόντισε κατὰ τοῦ Ὀλιβερ βλέμμα τοσοῦτω ἄγριον καὶ θηριῶδες, ὥστε οὗτος ἐπὶ μῆνας ὀλοκλήρους, ἔξυπνος ἢ καθεύδων, δὲν κατῴρωσε νὰ το λησμονήσῃ. Ἐξηκολούθησε δὲ τὰς κατάρας καὶ τὰς λοιδορίας του, μέχρις οὗ ὁ ἡνίοχος,

καθήσας ἐπὶ τῆς ἑδρας τοῦ ἐμάστισε τοὺς ἵππους· καὶ ἀναχωροῦντες ἐβλεπον αὐτὸν ἀκόμη ὀπισθέν των, πλήττοντα διὰ τοῦ ποδὸς τὴν γῆν καὶ τίλλοντα τὴν κόμην, ἐν παραφορᾷ μανίας φυσικῆς ἢ προσπεποιημένης.

«Εἶμαι ζῶν, εἶπεν ὁ ἱατρὸς μετὰ μακρὰν σιγὴν. Τὸ εἴξευρες αὐτὸ, Ὀλιβερ;

— Ὁχι, σέρ.

— Τότε νὰ μὴ το λησμονήσης. . . Εἶμαι ζῶν, ἐπανέλαθεν ὁ ἱατρὸς μετὰ νέαν σιγὴν ὀλίγων λεπτῶν τῆς ὥρας. Καὶ ἂν ἀκόμη αὐτὴ ἡ οἰκία ἦτο ὅπως ὑπέθεσα, καὶ ἂν εὐρίσκοντο μέσα οἱ κακοῦργοι, τί ἤμποροῦσα νὰ κάμω ὁλομόναχος; Καὶ ἂν εἶχα καὶ βοήθειαν, δὲν βλέπω ἂν θὰ προέκυπτε κἀνὲν ἀποτέλεσμα, παρὰ μόνον σύγχυσις διότι τόσῳ κακῷ ἐπεχείρησα τὴν δουλειάν. Ἀλλὰ δὲν πειράζει! ἄς μοῦ γείνη τοῦτο καλὸν μάθημα! ἄς μάθω ὅτι ἤμπορεῖ νὰ πάθω ποτὲ καμμίαν συμφορὰν, ἂν ἀκολουθῶ πάντοτε τὰς πρῶτας μου ὁρμάς· ἄς τὸ βάλω καλὰ εἰς τὸν νοῦν μου!»

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ ἀγαθὸς ἱατρὸς ἠκολούθει πάντοτε τὴν πρῶτην ὁρμὴν τῆς καρδίας του, ὅτι δ' ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ὁρμὴ αὕτη ἦτο πάντοτε ἀρίστη, εἶναι τὸ σέβας καὶ ἡ ὑπόληψις πάντων τῶν γνωρίζοντων αὐτὸν, ἅτινα ἀπῆλυσεν ἕνεκα τοῦ ἰδιώματός του τοῦτου ὁ κύριος Λόσμπερν, ἀντὶ δυσχερεῶν καὶ πικριῶν ὁμολογητέον ὅμως ὅτι ἕνεκα τῆς σκηνῆς ἐκείνης ἐπὶ ἐν ἡ δύο λεπτὰ ἀπώλεσε τὴν εὐθυμίαν του, ἰδὼν διαψευθεῖσάν τὴν προσδοκίαν του περὶ βελτιώσεως τῆς ἀκριβοῦς τῶν λόγων τοῦ Ὀλιβερ, καὶ τοῦτο κατὰ τὴν πρῶτην παρουσιασθεῖσαν κατὰλληλον εὐκαιρίαν. Ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ἀνέλαβε τὴν συνήθη ψυχικὴν διάθεσιν, παρατηρήσας ὅτι αἱ ἀπαντήσεις τοῦ Ὀλιβερ εἰς τὰ ἐρωτήματα τοῦ ἦσαν πάντοτε σαφεῖς καὶ ἐιλικρινέστατοι· ὅθεν ἀπεφάσισε τοῦ λοιποῦ ἀδιστακτικῶς νὰ πιστεύῃ εἰς τοὺς λόγους τοῦ παιδός.

Ἐπειδὴ ὁ Ὀλιβερ ἐγίνωσκε τὸ ὄνομα τῆς ὁδοῦ, ἐν ἡ κατῴκει ὁ κύριος Μπράουνλω, δὲν ἀπώλεσαν χρόνον εἰς μάτην· ὅτε δ' ἡ ἄμαξα εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὁδὸν ἐκείνην, ἡ καρδιά τοῦ παιδίου ἐπάλλετο σφοδρῶς ἐκ τῆς συγκινήσεως.

«Τώρα, παιδί μου, ποῖα οἰκία εἶναι; ἠρώτησεν ὁ κύριος Λόσμπερν.

— Ἐκείνη! ἐκείνη! ἀπεκρίνατο ὁ Ὀλιβερ, ἐξαγαγὼν μεθ' ὁρμῆς τὴν χεῖρα ἐκ τῆς θυρίδος. Ἡ ἄσπρη οἰκία! ὦ! κάμετε γρήγορα, σὰς παρακαλῶ· μοῦ φαίνεται ὅτι θάποθάνω, τόσῳ πολὺ τρέμω.

— Ἐλα, ἔλα! εἶπεν ὁ ἀγαθὸς ἱατρὸς, πλήττων θωπευτικῶς τὸν ὦμον αὐτοῦ. Θά τοὺς ἐπανίδης μετὰ μίαν στιγμὴν, καὶ πολὺ θὰ χαρῶσαι ἐπαναβλέποντές σε σὺν καὶ υγιᾶ.

— Ὡ! ἐλπίζω αὐτό! εἶπεν ὁ Ὀλιβερ· ἦσαν τόσῳ καλοὶ, τόσας εὐεργεσίας μοῦ ἔκαμναν, σέρ!»

Ἡ ἄμαξα ἐξηκολούθει τὸν δρόμον τῆς· τέλος ἐστάθη· ἀλλ' ὅχι, δὲν ἦτο ἐκείνη ἡ οἰκία· ἡ ἄλλη θύρα· ἡ ἄμαξα ἐστάθη ἐκ νέου. Ὁ Ὀλιβερ εἶδεν εἰς τὰ παράθυρα, καὶ δάκρυα ἀγαλλιᾶσεως ἔρρευσαν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν του.

Ἀλλὰ φεῦ! ἡ λευκὴ οἰκία ἦν ἔρημος, καὶ ἔφερν ἐπὶ τοῦ παραθύρου ἐπιγραφὴν, ἀγγέλλουσαν ὅτι ἐνοικιάζεται.

«Κτυπήσατε τὴν πλησίον θύραν, εἶπεν ὁ κύριος Λόσμπερν, λαβὼν τὸν βραχίονα τοῦ Ὀλιβερ. Εἰξεύρετε ποῦ εὐρίσκεται ὁ κύριος Μπράουνλω, ὁ ὁποῖος ἐκάθητο ἐδῶ παραπλεύρως;»

Ἡ ὑπηρετρία ἠγνόει, ἀλλ' ὑπῆγε νὰ πληροφορηθῇ. Ἐπανελθούσα δ' ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ κύριος Μπράουνλω ἐπώλησεν ὅλα καὶ ἀνεχώρησε πρὸ ἑξ ἐβδομάδων, μεταβαίνων εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας. Ὁ Ὀλιβερ ἄπελπισ, ὀλίγον ἔλειψε νὰ λιποθυμήσῃ.

«Καὶ ἡ οἰκονόμος του ἀνεχώρησεν ὡσαύτως; ἠρώτησεν ὁ κύριος Λόσμπερν μετὰ τινὰς στιγμὰς σιωπῆς.

— Μάλιστα, σέρ, ἀπεκρίνατο ἡ ὑπηρετρία· ὁ γέρον κύριος, ἡ οἰκονόμος καὶ ἕνας ἄλλος κύριος, φίλος αὐτοῦ, ὅλοι ἀνεχώρησαν μαζί.

— Τότε, ἄμαξά, γύρισε πρὸς τὸ σπιτί, καὶ μὴ σταθῆς νὰ ποτίσης τὰ ἄλογά σου, προτοῦ νὰ ἐξέλθωμεν ἀπὸ τὸ κατηραμένον αὐτὸ Λονδίνον, εἶπεν ὁ κύριος Λόσμπερν πρὸς τὸν ἡνίοχον.

— Καὶ ὁ βιβλιοπώλης, σέρ! εἶπεν ὁ Ὀλιβερ. Εἰξεύρω τὸν δρόμον· ἰδῆτέ τον αὐτὸν, σέρ, σὰς παρακαλῶ· ὑπάγωμεν νὰ τον ἴδωμεν.

— Παιδί μου, εἶπεν ὁ ἱατρὸς, ἀρκετὰ ἐπάθαμεν σήμερον· ἀρκετὰ καὶ δι' ἐμὲ καὶ διὰ σέ. Ἄν ὑπάγωμεν καὶ εἰς τοῦ βιβλιοπώλου, θὰ μάθωμεν χωρὶς ἄλλο ἢ πῶς ἀπέθανε, ἢ πῶς ἐκάη τὸ σπιτί του, ἢ πῶς ἔφυγε καὶ αὐτός. Ὁχι! ἴσα εἰς τὸ σπιτί.»

Καὶ συμφώνως πρὸς τὴν πρῶτην ὁρμὴν αὐτοῦ, ἐπέστρεψαν οἴκαδε.

Ἡ πικρὰ αὕτη διάψευσις τῶν προσδοκιῶν κατέθλιψε τὸν Ὀλιβερ, καίτοι τοσοῦτον ἄλλως εὐτυχοῦντα. Διότι πολλάκις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀσθενείας του ἐνησιμίζεν ἀναλογιζόμενος τί θὰ ἔλεγον αὐτῷ ὁ κύριος Μπράουνλω καὶ ἡ κυρία Μπέντγουιν, καὶ ὁ πόσην θὰ ἠσθάνετο ἡ δονὴν ἀφηγούμενος αὐτοῖς ὅτι μακρὰς διήλθεν ἡμέρας καὶ μακρὰς νύκτας ἀναπολὼν πᾶνθ' ὅσα ὑπὲρ αὐτοῦ ἐποίησαν καὶ θρηνῶν τὸν σκληρὸν ἀποχωρισμὸν των. Ἡ ἐλπίς ὅτι θὰ τοῖς ἐξήγει ποτὲ τὰ πάντα καὶ θὰ διηγείτο τίνι τρόπῳ ἀνηπάγη, ἐνίσχυε καὶ ἐνεθάρρυνεν αὐτὸν ἐν ταῖς τελευταῖαις αὐτοῦ δοκιμασίαις· νῦν δὲ ἡ ἰδέα ὅτι ἀπῆλθον εἰς χώραν ἀπωτάτην, νομίζοντες ὅτι αὐτὸς ἦτο ἀπατεῶν καὶ κακοήθης, ἐν ᾧ δὲν ὑπέφωσκε που ἐλπίς διαψεύσεως τῆς πεποιθήσεως ταύτης, ἡ ἰδέα αὕτη καὶ μόνη κατεβασά-

νιζε τὸν Ὀλιβερ καὶ ἐπείκρινε τὴν εὐδαίμονα αὐτοῦ ὑπαρξιν.

Ἡ περίστασις αὕτη ὅμως οὐδαμῶς ἐμείωσε τὰ πρὸς αὐτὸν ἀγαθὰ αἰσθήματα τῶν εὐεργετιδῶν του. Μετὰ τὸ τέλος δὲ τῆς δευτέρας δεκαπενθήμερίας, ὅτε ὁ καιρὸς κατέστη εὐδιώτερος καὶ τὰ θάλαπτα τοῦ ἡλίου ἠύξησαν, ὅτε τὰ δένδρα ἤρχισαν νὰ ἀναδίδοντα φύλλα, καὶ τὰ ἄνθη ζωηρότερα προσλαμβάνοντα χρώματα, προητοιμάσθησαν νὰ καταλίπωσιν ἐπὶ τινὰς μῆνας τὴν ἐν Τσέρτσυ κατοικίαν των· παρακαταθεῖσαι εἰς τινὰ τράπεζαν τὰ διεγείραντα τὴν πλεονεξίαν τοῦ Ἑβραίου ἀργυρᾶ σκεύη, καὶ καταλιποῦσαι τὸν Τζάιλς καὶ ἕτερον τινὰ θεράποντα πρὸς φυλάκην τῆς οἰκίας, ἀπῆλθον εἰς τὴν ἐξοχὴν παραλαβοῦσαι μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὸν Ὀλιβερ.

Τίς δύναται νὰ περιγράψῃ τὴν ἡδονὴν, τὴν εὐτυχίαν, τὴν ψυχικὴν γαλήνην, ἅτινα ἠσθάνετο τὸ παιδίον ἀναπνέον τὸν πλήρη ἀρωμάτων ἀέρα ἐκείνον, ἐπὶ λόφων χλοερῶν καὶ ἐν μέσῳ πυκνῶν δασῶν, ἐν τῇ νύξ ἀγροικίᾳ; Τίς δύναται νὰ εἴπῃ ὁ πόσην τοιαῦται σκηνὰί βίου ἡρέμου καὶ εὐδαίμονος ἐμποιοῦσιν ἐντύπωσιν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἐθισθέντων νὰ διάγωσι ζωὴν ἀθλίαν καὶ περιορισμένην ἐν τῇ τύρβῃ τῶν πόλεων, καὶ ὁ πόσον ἀναρριπίζουσι τὴν καταπεπονημένην αὐτῶν καρδίαν τοιαῦτα ἀναψυκτικὰ θεάματα; Ἀνθρώποι κατοικοῦντες, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ ἐλαιοῦ καὶ πολυμόχλου βίου των, ὁδοὺς στενάς καὶ πυκνὰς κατωκημένους, καὶ μηδέποτε ποθήσαντες νὰ ἐξέλθωσιν ἐκείθεν· ἄνθρωποι, παρ' οἷς ἡ ἔξις ἀπέβη δευτέρα φύσις, καὶ οἵτινες κατήντησαν ἐπὶ τέλους νάγαπήσωσι πᾶσαν πλίνθον, πάντα λίθον, ἀποτελοῦντα μέρος τοῦ στενοῦ ὁρίου τῶν καθημερινῶν αὐτῶν περιπάτων· ἄνθρωποι, ἐφ' ὧν ἐξέτεινεν ἡδὴ τὴν χεῖρά του ὁ θάνατος, κατελήφθησαν ὑπὸ ἀφάτου συγκινήσεως καὶ διιδόντες μόνον τὰς λαμπράς τῆς φύσεως καλλονάς· παρασυρέντες μακρὰν τοῦ τόπου τῶν παλαιῶν ἡδονῶν καὶ τῶν παλαιῶν πόνων των, ἐνόμισαν αἰφνης ὅτι ἀνεγεννήθησαν, καθ' ἑκάστην δὲ μεταβαίνοντες εἰς χλοερά καὶ διαγελῶντα τοπεῖα, ἐνθα μόνῃ ἡ θέα τοῦ οὐρανοῦ, τῶν λόφων, τῶν διαυγῶν γαμάτων διήγειρεν ἐν τῇ ψυχῇ των μυρία ἀναμνήσεις καὶ αἰσθήματα, ἐγλύκαναν τὰς τελευταίας των στιγμὰς δι' ἀπολαύσεων οὐρανίων, καὶ κατήλθον εἰς τὸν τάφον γαλήνιοι, ὡς ὁ ἡλιος, οὗ θεώρουν τὴν δύσιν ἐκ τοῦ παραθύρου τῆς ἐρημικῆς καὶ ἡσύχου αὐτῶν κατοικίας.

Αἱ ἀναμνήσεις, ἄς αἱ ἡρεμοὶ ἀγροτικαὶ σκηνὰι διεγείρουσιν ἐν τῷ πνεύματι, δὲν ἀνῆκουσιν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, οὐδ' ἔχουσιν τι κοινὸν μετὰ τῶν γηϊνῶν συλλογισμῶν καὶ ἐλπίδων. Ἡ γλυκεῖα καὶ παρήγορος αὐτῶν ἐπενέργεια ὁδηγεῖ ἡμᾶς νὰ πλέκωμεν νωποὺς στεφάνους, ἵνα κοσμήσωμεν τοὺς τάφους τῶν προσφιλῶν ἡμῖν

νεκρῶν· ὁδηγεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν ἐξάνισιν τῶν ἡμετέρων αἰσθημάτων καὶ εἰς τὴν ἀποσόδησιν παντὸς αἰσθηματος· μίσους καὶ ἐχθρότητος· πρὸ πάντων ὅμως ἀναζωπυρεῖ, καὶ εἰς ψυχὰς ἐτι· ἡκιστα βεμβώδεις, τὴν ἀόριστον ἀνάμνησιν ὅτι παρομοίων συναισθημάτων καὶ ἄλλοτε ποτε ἐγεύθη ἡ ψυχὴ ἐν τῷ παρελθόντι, καὶ παρέχει ταυτοχρόνως τὴν ἐπίσημον ἰδέαν μέλλοντος ἀπωτάτου, καθ' ὃ ἔσται ἐξορισθῆσονται ἡ ὑπεροφία καὶ τὰ κοσμικὰ πάθη.

Τὸ μέρος, ἐνθα κατῴκησαν, ἦν μαγευτικώτατον, ὁ δὲ Ὀλιβερ, ὅστις τὰ προηγούμενα τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔτη διήλθε μετ' ἀνθρώπων οὐτιδανῶν, ἐν τόποις βυπαροῖς καὶ περιορισμένοις, ἐν μέσῳ κρότων καὶ βοῆς, ἐνόμιζεν ὅτι νέος βίος ἦν ἐκεῖνος. Ῥόδα καὶ αἰγιοκλήματα ἐκάλυπτον τοὺς τοίχους τοῦ οἴκισκου τῶν εὐεργετιδῶν του, περὶ τὰ δένδρα περιελλίσσετο ἀνέριων κισσός, τὰ δὲ ἄνθη ἐβαλσάμουν τὸν ἀέρα δι' ἀρωμάτων ἡδίστων. Οὐχὶ μακρὰν ἔκειτο μικρὸν κοιμητήριον, ἀμοιροῦν μὲν λαμπρῶν μνημείων, ἀλλὰ πολλοὺς ἔχον τύμβους γώματος ὑπὸ βρύων καὶ χλόης καλυπτομένους, ὅφ' οὗς ἀνεπαύοντο ἐν εἰρήνῃ οἱ γέροντες τοῦ χωρίου. Ὁ Ὀλιβερ κατὰ τοὺς περιπάτους του μετέβαινε συχνάκις ἐκεῖ, καὶ ἀναλογιζόμενος ὁποῖας οἰκτρὰς ταφῆς ἔτυχεν ἡ μήτηρ του, ἐκάθητο ἐνίοτε καὶ ἐθρῆναι κρύφα· ἀλλ' ὅταν ἤγειρε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν του εὐρὺν κυανοῦν οὐρανόν, ἐσκέπτετο ὅτι αὕτη δὲν κεῖται ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς γῆς, καὶ ἔκλαιε μὲν καὶ τότε θλιβερώς, ἀλλ' ἄνευ πικρίας.

Ἦσαν εὐδαίμονες ἐκεῖνοι οἱ καιροί· αἱ ἡμέραι παρήρχοντο φαῖδρα καὶ ἀθόρυβοι, αἱ δὲ νύκτες οὔτε φόβους, οὔτε μερίμνας ἐπηγον· δὲν ἐφθινεν εἰς ζοφεράν εἰρηκτὴν, οὐδ' ἐβασάνιζεν αὐτὸν ἡ συναναστροφή κακοῦργων ἐταίρων, καὶ οἱ στοχασμοὶ τοῦ ἦσαν εὐθυμοὶ καὶ διαγελῶντες. Ἐκάστην πρωΐαν μετέβαινε εἰς τὴν οἰκίαν λευκοῦ τοῦ προεσβύτου, διακείμενος πλησίον τοῦ ἐκκλησιδίου, ὅστις ἐδίδασκεν αὐτὸν, ἀλλὰ μετὰ τοσαύτης ἀγαθότητος καὶ εὐπροσηγορίας, ὥστε ὁ Ὀλιβερ παντοιοτρόπως προσεπάθει νὰ προξενῇ αὐτῷ εὐχαρίστησιν. Ἀκολουθῶς περιεπάτει μετὰ τῆς κυρίας Μαυλάη καὶ τῆς Ῥόζας καὶ ἤκουεν αὐτὰς συνομιλοῦσας περὶ βιβλίων, ἐκάθητο πλησίον αὐτῶν εἰς μέρη σκιερὰ, καὶ ἤκουεν ἀπλήστως τὴν νεάνίδα ἀναγινώσκουσαν· ἔμνευε δ' οὕτως ὥρας δλοκλήρους μέχρις οὗ ἐκ τοῦ σκότους δὲν διεκρίνοντο τὰ γράμματα.

Προσελέτα μετὰ ταῦτα τὸ μάθημα τῆς ἐπαύριον, καὶ εἰργάζετο μετὰ ζέσεως μέχρι νυκτός ἐν τινὶ μικρῷ δωματίῳ, βλέποντι εἰς τὸν κῆπον· τότε αἱ κυρίαὶ ἔκαμνον καὶ ἄλλον περίπατον καὶ συνώδευεν αὐτὰς ἀκροώμενος μεθ' ἡδονῆς τῶν λόγων αὐτῶν καὶ εὐτυχῇ θεωρῶν ἑαυτὸν ἂν τυχὸν ἐπεθύμουν ἄνθρωποι, ὅπερ ἀναρ-

ριχώμενος δλίγον ἡδύνατο νὰ δρέπῃ χάριν αὐτῶν, ἢ ἂν εἶχον λησμονήσῃ πρᾶγμα τι τὸ ὁποῖον ἔτρεχε νὰ ζητήσῃ ἐκ τῆς οἰκίας. "Οτε ἐνύκτωνεν ὀλοσχερῶς καὶ ἐπληρόντο, ἡ νεῖς καὶ ἡ μένη παρὰ τὸ κλειδοκμβάλον ἔκρουεν ἐπὶ ἡχοῦ τινὸς αἰσθητικοῦ, ἢ ἦδε διὰ φωνῆς γλυκείας καὶ μελωδικῆς παλαιὸν τι ᾄσμα, ὅπερ ἡ θεία τῆς ὑψηλίστης ἀκούουσα. "Ο "Ολιβερ καθήμενος πλησίον παραθύρου ἤκουε τὴν μουσικὴν καὶ δάκρυα εὐδαιμονίας ὑγραινόν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ.

Τὰς κυριακάς δέ! οὐδέποτε εἶχεν ἰδεῖ παρομοίας. "Οποῖαι εὐτυχεῖς ἡμέραι! ἂν καὶ πᾶσαι αἱ ἡμέραι τοῦ ἦσαν εὐτυχεῖς. Τὴν πρῶταν μετέβαινον εἰς τὸ ἐκκλησιδῖον, τὸ ὁποῖον ἐκκλούτο ὑπὸ δένδρων, ὧν οἱ κλάδοι σειόμενοι ὑπὸ τοῦ ἀνέμου θώπευον τὰ παράθυρα τοῦ οἰκοδομήματος· τὰ πτηνὰ ἐκελάδουν περίξ, ὁ δὲ ἄλλος διέχεε πανταχόσε ἀρώματα. Οἱ πτωχοὶ χωρικοὶ τοσοῦτον ἦσαν καθαροί, καὶ μετὰ τοσαύτης εὐλαθείας ἐγονάτιζον προσευχόμενοι, ὥστε ἐφαίνετο ὅτι εὐχαρίστησις καὶ οὐχὶ πληκτικὸν καὶ μονότονον καθήκον συνήνου αὐτοῦ ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ· καίτοι δ' αἱ ψαλμοὶ αἱ ἦσαν λίαν ἀγροτικά, ἤχουν ὅμως ἀρμονικώτερον, τοῦλάχιστον εἰς τὰ ὦτα τοῦ "Ολιβερ, ἂν ὅσας εἶχεν ἀκούσει εἰς ἄλλας ἐκκλησίας. Ὑπήχαινον ἀκούσθαι περίπατον ὡς συνήθως· ἐπεσκέπτοντο τοὺς χωρικοὺς εἰς τοὺς ἐκ τῆς καθαριότητος ἀπαστράπτοντας οἰκίσκους τῶν. Τὴν δ' ἐσπέραν δ' "Ολιβερ ἀνεγίνωσκεν ἐν ἡ δύο κεφάλαια τῆς Βίβλου, ἅτινα εἶχε μελετήσει καθ' ὅλην τὴν ἐβδομάδα, καὶ διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος ἐκείνου ἡσθάνετο μείζονα ὑπερφάναν παρ' ὅσην ἂν ἦτο αὐτὸς ὁ ἐφημέριος. Τὴν πρῶταν ἐξύπνα εἰς τὰς ἑξ' ἔτρεχε ἀνὰ τοὺς ἀγροὺς, ἐπὶ φάκτας, ὅπως συλλέξῃ ἀνοδόμενον ἀγρίων ἀνθῶν, ὧν ὀλόκληρον φορτίον ἐκόμιζεν εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ ἅτινα διετίθει ὡς ἡδύνατο κάλλιον πρὸς διακόσμησιν τῆς τραπέζης τοῦ προγεύματος. Ἐκόμιζε προσέτι καὶ νεοδρεπὲς κισχόριον διὰ τὰ πτηνὰ τῆς μίς Μαιυλά, ὧν τὸ κλωβίον ἐκόσμει μετὰ μεγάλης φιλοκαλίας· ὅτε δ' ἐτελείωνεν ἡ περιποίησις τῶν πτηνῶν, συνήθως εἶχε νὰ ἐκτελέσῃ φιλάνθρωπόν τινα ἀποστολὴν εἰς τὸ χωρίον, ἢ ἂν δὲν εἶχε τοιαύτην κατέβαινε καὶ ἐσκάλλεζε τὸν κῆπον, ἐπιμελεῖτο τὰ ἄνθη, ὡς ἐδίδαξεν αὐτὸν ὁ παιδαγωγὸς τοῦ χωρίου, ὅστις ἦν κηπουρὸς ἐμπειρότατος. Ἦσχαλειτο δ' εἰς τοῦτο μετὰ μεγάλης προθυμίας μέχρ' οὗ ἡ μίς "Ρόζα κατήρχετο εἰς τὸν κῆπον· τὸν ἐπὶ νῆι μετὰ τῆς οὐδὲ τὸ χάριεν μειδίαμά της ἐθεώρει τὴν καλλίστην ἀμοιβήν.

Οὕτω παρήλθον τρεῖς μῆνες· τρεῖς μῆνες, οἵτινες παρ' ἀνθρώπων εὐτυχιστάτων θὰ ἔθεωρουντο μῆνες χαρᾶς ἀμίκτου θλίψεως, παρὰ τοῦ "Ολιβερ ὅμως, οὗ πολυτάραχος καὶ τρικυμώδης ὑπῆρξεν ἡ παιδικὴ ἡλικία, ἐλογίζοντο ὡς ἡ

ὑπάτη εὐδαιμονία. Καὶ ἐπειδὴ ἂν ἐνδὲς μὲν ἐξεδηλοῦτο εὐγενεστάτη καὶ ἀγνωστάτη ἀγάπη καὶ γενναιωδία, ἂν ἐτέρου δὲ εἰλικρινεστάτη καὶ ἐγκάρδιος εὐγνωμοσύνη, οὐδόλως θαυμαστὸν ἂν κατὰ τὸ βραχὺ ἐκείνο τοῦ χρόνου διάστημα ὁ "Ολιβερ κατέστη οἰκειότατος τῇ ἀγαθῇ πρεσβυτίδι καὶ τῇ ἀνεψίᾳ αὐτῆς, καὶ ἂν ἡ ἀπεριόριστος στοργὴ ἢ ἡ τρυφερά καὶ εὐαίσθητος καρδιά του ἐξεδήλου, τὸν καθίστη προσφιλέστερον αὐταῖς καὶ ταύτας ὑπερφάνους διότι εἰς γῆν γόνιμον ἐσπάρησαν αἱ εὐεργεσίαι τῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΑΒ'

Ἡ εὐδαιμονία τοῦ "Ολιβερ καὶ τῶν εὐεργετῶν του θολοῦται ἀπροσπῶς.

Τὸ ἔαρ παρήλθε ταχέως καὶ ἐπῆλθε τὸ θέρος, ὅτε τὰ κάλλινα τῆς ἐξοχῆς κατεφάνοντο ἐν πάσῃ αὐτῶν τῇ μεγαλοπρεπείᾳ. Τὰ μεγάλα δένδρα, ἀνακλήσαντα τὴν ἀκμὴν αὐτῶν ἀνεβλάστησαν πυκνὰ φυλλώματα, καὶ τὰ πρότερον γυμνὰ καὶ ἀσκεπῆ μέρη μετεβλήθησαν εἰς σκιερὰ καὶ εὐάρεστα καταφύγια, ὁπόθεν ἡδύνατο τις ἀνέτως νὰ βλέπῃ πρὸ αὐτοῦ τοὺς ὑπὸ τοῦ ἡλίου χρυσομένους ἀγροὺς. Ἡ γῆ περιεβλήθη τὸν πράσινον αὐτῆς μανδύαν, τὰ δὲ ἄνθη ἐπλήρουν τὸν ἀέρα ἀρωμάτων. Τὸ πᾶν ἐχλόαζε, ἦνθει, ἀπῆστραπτε, τὸ πᾶν ἀπέπνεε χαρὰν καὶ εὐφροσύνην.

Ἐξηκολοῦθησαν διάγοντες τὸν ἥσυχον ἐκεῖνον βίον ἐν τῇ ἀγροικίᾳ τῆς κυρίας Μαιυλά, οὐδ' ἔπαυσε ποσὼς ἡ φαιδρότης τῶν ἐνοικούντων. "Ο "Ολιβερ πρὸ πολλοῦ ἀνεκτίσαστο ὑγίαιαν καὶ δυνάμεις, ἀλλ' ἀσθενῆς ἡ ὑγίης, τὴν αὐτὴν ἔτρεφε πάντοτε στοργὴν καὶ ἀφροσύνην εἰς τοὺς περιστοιχίζοντας αὐτὸν, ὅπερ ἐμολογουμένως πολὺ σὺνηθες δὲν εἶναι. Ἐξηκολοῦθαι ὧν πάντοτε γλυκὺς, τρυφερός, περιποιητικώτατος, ὡς ὅταν ἡ ἀσθένεια ὑπέσκαπτε τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, πάντοτε μετὰ προθυμίας σπεύδων πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἐλαχίστων ἐπιθυμιῶν τῶν εὐεργετῶν αὐτοῦ.

Ὡραίαν τινὰ ἐσπέραν, συνώδευσεν τὴν κυρίαν Μαιυλά καὶ τὴν "Ρόζαν εἰς περίπατον παρατεθέντα πλέον τοῦ συνήθους. Κατὰ τὴν ἡμέραν τὸ θάλασπος ἦν ὑπερβολικὸν, τὴν δ' ἐσπέραν ἐκείνην ἡ σελήνη ἀνέτειλε πλησιφανῆς, καὶ αὖρα ἐλαφρὰ δροσερωτάτη ἤρχισε πνέουσα. Ἡ "Ρόζα ἦτο λίαν εὐδιάθετος, οὕτω δὲ φαιδρῶς συνδιαλεγόμενοι, παρέτειναν τὸν περίπατόν των πέραν τῶν συνήθων ὁρίων. Κουρασθείσης δὲ τῆς κυρίας Μαιυλά, ἐπέστρεψαν βραδέως εἰς τὴν οἰκίαν. Ἡ νεῖς ἀφείλε τὸν πῖλόν της καὶ ἐκάθησε πρὸ τοῦ κλειδοκμβάλου κατὰ τὸ σῆμα, καὶ μετὰ τινα προανακρούσματα, ἔπειξεν ἡρόν τινα πένθιμον καὶ μεγαλοπρεπῆ. Ἐν ᾧ δ' ἔπειξεν, ἠκούσθη στένουσα καὶ ὀλοῦζουσα.

«Ἀγαπητή μου κόρη!» ἀνεφώνησεν ἡ πρεσβυτίς.

Ἡ "Ρόζα οὐδὲν ἀπεκρίνατο, ἀλλ' ἐξηκολοῦθησε παίζουσα μετὰ μείζονος ταχύτητος, ὡς νὰ ἀπέσπασεν αὐτὴν ἡ τῆς θείας τῆς φωνῆ ἐκ θλιβερῶν διανοησῶν.

«"Ρόζα, ἀγάπη μου! εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλά, ἐγερθεῖσα ἐν σπουδῇ καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν νεῖν. Τί ἔχεις; τὸ πρόσωπόν σου εἶναι δακρύβρεκτον, ἀγαπητή μου κόρη. Τί σε κάμνει νὰ ὑποφέρῃς, κόρη μου;

— Τίποτε, θεία μου, τίποτε, ἀπεκρίνατο ἡ νεῖς· δὲν εἰξέρω τί ἔχω, δὲν ἠμπορῶ νὰ το παραστήσω, ἀλλ' αἰσθάνομαι ὅτι εἶμαι κακοδιάθετος ἀπόψε, καὶ...

— Μήπως εἶσαι ἀσθενῆς, κόρη μου; ἠρώτησε διακόψασα αὐτὴν ἡ κυρία Μαιυλά.

— "Οχι, ὄχι, δὲν εἶμαι ἀσθενῆς! ἀπεκρίνατο ἡ "Ρόζα, φρικώσως, ὡς νὰ κατελήφθη αἴφνης ὑπὸ θανασίμου ῥίγους. Ὅα περᾶσα γρήγορα. Κλείσατε τὸ παράθυρον, σᾶς παρακαλῶ.»

Ἡ "Ολιβερ ἔστρεψε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐπιθυμίαν της, ἡ δὲ "Ρόζα, βιάζουσα ἑαυτὴν νὰ φανῇ φαιδρὰ, ἤρξατο παίζουσα ἐπὶ φαιδρότερου ἤχου· ἀλλ' οἱ δάκτυλοί της ἔστησαν ἀδρανεῖς ἐπὶ τοῦ κλειδοκμβάλου· κρύψασα δὲ τὸ πρόσωπον διὰ τῶν χειρῶν, ἐρρίφθη ἐπὶ τινος ἀνακλίντρου καὶ ἀφῆκε νὰ ρεύσωσιν ἐλευθέρως τὰ δάκρυά της, ἅτινα ἡδυνάτει πλέον νὰ συγκρατήσῃ.

«Κόρη μου! ἀνεφώνησεν ἡ γραῖα, ὀλιβουσα αὐτὴν εἰς τὰς ἀγκάλας της· ποτὲ δὲν σε εἶδα εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν.

— Δὲν ἤθελα νὰ σας ἀνησυχήσω, εἶπεν ἡ "Ρόζα· ἀλλὰ ματαιῶς προσεπάθησα, δὲν ἡδυνήθη νὰ το κατορθώσω. Φοβοῦμαι μήπως εἶμαι ἀσθενῆς, θεία μου.»

Καὶ ἦτο πράγματι ἀσθενῆς. Ὅτε ἔφερον φῶς, κατεφάνη ὅτι κατὰ τὸ βραχὺ διάστημα τὸ μεσολαβῆσαν ἀπὸ τῆς ἐπιστροφῆς αὐτῶν εἰς τὴν οἰκίαν, ἡ ζωὴν χροιά τοῦ προσώπου της ἐξηφανίσθη καὶ εἶχε καταστῇ ὡρὰ ὡς κηρίον. Καὶ μὲν ἡ φυσιογνωμία της οὐδόλως ἀπώλεσε τὴν προτέραν καλλονὴν, ἀλλ' οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου της ἦσαν ἡλλοιωμένοι, οἱ δ' ὀφθαλμοὶ ἄγονοι καὶ ἡμίθροτος ἡ λαμπρότης αὐτῶν. Μετὰ μίαν στιγμὴν αἱ παρειαί της ἤρχισαν νὰ πορφυρῶνται καὶ οἱ ὠραῖοι κυανοὶ ὀφθαλμοὶ της νὰ ἐκτοξεύωσι βλέμματα ἀσυνήθη. Ἀκολούθως ὅμως ἡ ἐρυθρότης ἐκείνη ἐξηφανίσθη, ὡς σκιὰ νέφους διαβατικοῦ, καὶ ἐπανῆλθεν ἡ προτέρα ὡχρότης.

Ἡ "Ολιβερ, ὅστις ἀνησυχῶς παρετήρει τὴν πρεσβυτίδα, εἶδεν ὅτι αὕτη σφόδρα ἀνησυχῇ ἐκ τῶν τοιούτων συμπτωμάτων, καὶ οὐκ ὀλίγον ἐταράχθη καὶ αὐτὸς. Ἰδὼν ὅμως ὅτι ἡ πρεσβυτίς προσεπάθει νὰ φανῇ ὅτι τὰ ἐθεώρει λίαν ἐλαφρά καὶ ἀσήμαντα, ἀπεπειράθη νὰ τὴν μιμηθῇ καὶ αὐτὸς. Καὶ ἐπέτυχον ἀμφότεροι, διότι, ὅτε ἡ "Ρόζα ἐπέστη ὑπὸ τῆς θείας της νὰ κατα-

κλιθῇ, εἶχε λάβει θάρρος καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον ἐγίνετο καλλίτερα, διότι ἐβεβαίωσεν αὐτοὺς ὅτι ἦτο βεβαία πῶς τὴν ἐπαύριον θὰ ἐξυπνήσῃ ὑγίης καὶ καλῶς ἔχουσα.

«Ἐλπίζω, κυρία, εἶπεν ὁ "Ολιβερ ὅτε ἐπέστρεψεν ἡ κυρία Μαιυλά, πῶς δὲν θὰ ἦναι σπουδαῖον τὸ πρᾶγμα. Ἡ μίς Μαιυλά εἶναι κακοδιάθετος ἀπόψε, ἀλλὰ...»

Ἡ πρεσβυτίς ὅμως ἐνευσεν αὐτῷ νὰ μὴ ἐξακολουθήσῃ, καὶ καθήσασα εἰς μίαν γωνίαν τοῦ δωματίου, ἐτήρησεν ἐπὶ τινα χρόνον σιγὴν. Ἐπὶ τέλους δὲ, εἶπε διὰ φωνῆς ὑποτρεμούσης·

«Δὲν ἐλπίζω αὐτὸ, "Ολιβερ. Πολλὰ ἔτη τώρα συνέζησα μετ' αὐτῆς εὐτυχῆς... ἴσως μάλιστα ὑπὲρ τὸ δέον εὐτυχῆς! Καὶ δυνατόν νὰ ἦλθεν ὁ καιρὸς, καθ' ὃν πρέπει νὰ ὑποστῶ καὶ δυστυχήματα· ἐλπίζω ὅμως ὅτι οὐχὶ τόσῳ μέγα δυστύχημα.

— Ὅποιον δυστύχημα, κυρία; ἠρώτησεν ὁ "Ολιβερ.

— Τὸ τρομερὸν δυστύχημα, εἶπεν ἡ γραῖα διὰ φωνῆς ἀσθενεστάτης, νὰ χάσω τὴν προσφιλή μου κόρη, τὴν ὁποίαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐθεώρουν ὡς τὴν μόνην παρηγορίαν μου, τὴν μόνην εὐτυχίαν μου!

— "Ω, ὁ Θεὸς νὰ μας φυλάττῃ! ἀνεφώνησεν ὁ "Ολιβερ μετὰ ζωηρότητος.

— Εἴθε, παιδί μου, εἶπεν ἡ γραῖα συνάπτουσα τὰς χεῖρας.

— Ἀναμφιβόλως οὐδεὶς ὑπάρχει φόβος νὰ πάθωμεν τόσῳ τρομερὸν δυστύχημα! εἶπεν ὁ "Ολιβερ. Πρὸ δύο μόλις ὥρων ἦτο κάλλιστα εἰς τὴν ὑγίαν της.

— Τώρα ὅμως εἶναι κάκιστα, ἀπεκρίνατο ἡ κυρία Μαιυλά. Καὶ ἡ ἀσθενεία της ἠμπορεῖ νὰ χειροτερεύσῃ, εἶμαι βεβαία. "Ω "Ρόζα μου, ἀγαπητή μου "Ρόζα! τί θὰ γίνω χωρὶς αὐτήν;

Οἱ ἀπελπιστικοὶ οὗτοι συλλογισμοὶ κατεβασάνισον τὴν δυστυχῇ πρεσβυτίδα, ὥστε ὁ "Ολιβερ, καταστέλλων τὴν ἰδίαν θλίψιν προσεπάθησε νὰ τὴν καταπραΰνῃ καὶ τὴν καθικέτευσεν ἐνθέρμως δι' ἀγάπην αὐτῆς τῆς προσφιλοῦς ἀσθενοῦς νὰ καθησυχάσῃ.

«Καὶ συλλογίσθητε, κυρία, εἶπεν ὁ "Ολιβερ, οὐ τὰ δάκρυα μετ' ὅλας τὰς προσπάθειάς του πρὸς συγκράτησιν αὐτῶν ἔρρεον ἄφθονα, συλλογίσθητε πόσον εἶναι νέα καὶ ἀγαθὴ ὁποῖον βάλσαμον παρηγορίας ἐγγεῖς εἰς τὴν ψυχὴν τῶν περιστοιχίζοντων αὐτήν. Εἶμαι βεβαίος... βεβαίως εἶμαι... χάριν ὑμῶν ἡ ὁποία εἰσθε ὡσαύτως τόσον ἀγαθὴ... χάριν αὐτῆς... χάριν ὅλων τοῦς ὁποῖους καθιστᾷ εὐτυχεῖς, ὅτι δὲν θ' ἀποθάνῃ. Ὁ Θεὸς δὲν θάφισῃ νὰποθάνῃ τόσῳ νέᾳ.

— Σιωπὴ! εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλά, ἐπιθεῖσα τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ "Ολιβερ. Σκέπτεσαι ὡς παιδίον, καλέ μου "Ολιβερ· καὶ πλανᾷ-

σαι, ὅσω ὁρῶν καὶ φυσικὰ ἂν φαίνονται ὅσα λέγεις. Ἀλλὰ μοὶ ὑπεθυμίζεις τὰ καθήκοντά μου· τὰ εἶχον πρὸς στιγμὴν λησμονήσει, Ὀλιβερ· ἐλπίζω ὅμως νὰ τύχω συγγνώμης διὰ τοῦτο· διότι εἶμαι γραῖα καὶ πολλὰς εἶδον ἀσθενείας καὶ πολλοὺς νεκροὺς, ὥστε εἰσεύρω κάλλιστα τὴν θλίψιν τῶν ἐπιζώντων· εἶδον ἀρκετοὺς καὶ εἰσεύρω ὅτι οὐδὲν σημαίνει ἂν ἦναι τις νέος ἢ ἀγαθός, οὐδὲ σώζεται διὰ τοῦτο χάριν τῶν φιλοφρονούντων αὐτόν. Τοῦτο ὅμως πρέπει νὰ μὴ λυπῇ, ἀλλὰ νὰ παρηγορῇ ἡμᾶς μᾶλλον· διότι ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος, καὶ τοιαῦται ἀπώλεια δεικνύουσιν ἡμῖν προδήλως ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλος κόσμος, κρείσσω τοῦ παρόντος, καὶ ὅτι βραχεῖα ἢ φέρουσα εἰς τοῦτον ὁδός. Γεννηθήτω τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου! Ἀλλὰ τὴν ἀγαπῶ, καὶ ἐκείνος μόνον γινώσκει πόσον μοὶ εἶναι προσφιλής!»

Ὁ Ὀλιβερ εἶδε μετ' ἐκπλήξεως ὅτι ταῦτα εἰπούσα ἡ κυρία Μαιυλάνη, κατέστειλε πάραυτα τὴν θλίψιν αὐτῆς, ἔπαυσε τὰ δάκρυα, καὶ ἀνέλαβε τὸ σύνθηρος γαλήνιον καὶ ἤρεμον παράστημα. «Ἐτι δὲ μᾶλλον ἐξεπλάγητο ὅτι διετήρει τὴν τοιαύτην ψυχικὴν ἡρεμίαν, καὶ ὅτι καίτοι ὑπὸ τοσούτων φόβων καὶ μεριμνῶν καταβασανίζομένη, πάντοτε ἐκυρίευεν ἐαυτῆς καὶ εἰς πάντα ἐπῆρκει, ἐκπληροῦσα μετὰ προθυμίας πάντα τὰ ὑπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς ἐπιβαλλόμενα καθήκοντα, καὶ μάλιστα, ἂν ἔκρινέ τις ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, μετὰ τινος φαιδρότητος. Ἀλλ' ἦτο νέος ἔτι, καὶ ἡγνύει ὅποια ἡδύνατό τις ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν ἀγογγύστως νὰ ὑποστῇ, ὅταν ἐκέκτητο ῥώμην ψυχῆς ἀρκοῦσαν· καὶ πῶς ἦτο δυνατόν νὰ το γινώσκῃ ὅταν καὶ αὐτοὶ οἱ κεκτημένοι τοιαύτην ῥώμην ψυχῆς πολλάκις ἀγνοοῦσι τοῦτο;

Ἡ ἐπελθοῦσα νύξ ἐπὶ ἤλπιζε τὰς ἀνησυχίας αὐτῶν, τὴν δὲ πρῶταν τῆς ἐπαύριον τὰ προαισθημένα τῆς κυρίας Μαιυλάνη κατεδείχθησαν ὁρῶν. Ἡ ῥόζα εὐρίσκετο ἐν τῷ πρώτῳ σταδίῳ πυρετοῦ βραδέως καὶ ἐπικινδύνου.

«Εἶναι χρεῖα δραστηριότητος, Ὀλιβερ, καὶ δὲν πρέπει νὰ φεθῶμεν εἰς ἀνωφελῆ καὶ ἄγονον λύπην, εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάνη, ἐπιθεῖσα τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῶν χειλέων καὶ ἰδοῦσα ἀτενῶς τὸ παιδίον. Εἶναι ἀνάγκη νὰ διαβιβάσθῃ ὅτι τὰ χίστα ἢ ἐπιστολὴ αὕτη εἰς τὸν κύριον Λόσμπερν, πρέπει νὰ τὴν φέρῃς εἰς τὸ χωρίον, τὸ ὁποῖον τέσσαρα μόνον μίλια ἀπέχει ἐντεῦθεν, ὅταν ὑπάγῃς διὰ τῆς ἀτραποῦ, καὶ ἐκεῖθεν δι' ἐπίτηδες ἐφίππου ταχυδρόμου, καὶ ἐκεῖθεν δι' ἐπίτηδες εἰς τὸ πανδοχεῖον θὰ εὔρης ἀνθρώπους νὰ φροντίσωσι ὅπως εὐρωσιν ἕνα ταχυδρόμον. Εἴμαι βεβαία ὅτι θὰ ἐκπληρώσῃς κατὰ γράμμα τὴν παραγγελίαν ταύτην.»

Ὁ Ὀλιβερ οὐδὲν ἀπεκρίνατο, ἀλλ' ἡ ἐκφρασις τῆς φυσιογνωμίας του ἔμαρτύρει, ὅτι ἐφλέ-

γατο ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ χίστα τὴν παραγγελίαν.

«Ἰδοὺ καὶ ἄλλη ἐπιστολὴ, εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάνη μετὰ τινος σκέψιν· ἀλλὰ δὲν ἔχω εἰσέτι ἀποφασίσει ἂν πρέπει νὰ τὴν ἀποστείλω τῶρα ἢ νὰ περιμείνω νὰ βεβαιωθῶμεν περὶ τῆς τύχης τῆς ῥόζας διὰ τὴν στείλω. Ἐπεθύμουν νὰ τὴν κρατήσω μέχρις οὗ ἀπολέσωμεν πᾶσαν ἐλπίδα.

— Εἶναι καὶ αὕτη διὰ τὸ Τσέρτσυ, κυρία; ἠρώτησεν ὁ Ὀλιβερ, ἐν τῇ ἀνυπομονήσει αὐτοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς παραγγελίας τείνας τὴν χεῖρα ἵνα λάβῃ τὴν ἐπιστολήν.

— Ὁχι, ἀπεκρίνατο ἡ προσκυμένη καὶ ἔδωκεν αὐτῷ μηχανικῶς τὴν ἐπιστολήν.

Ὁ Ὀλιβερ ἀνέγνω τὴν διεύθυνσιν καὶ εἶδεν ὅτι ἐστέλλετο πρὸς τὸν εὐγενέστατον κύριον Ἐρρίκον Μαιυλάνη εἰς τὴν ἑπαυλιν λόρδου τινός, οὗ τὸ ὄνομα δὲν εἶχεν ἔως τότε ἀκούσει.

«Νά τιν ὑπάγω καὶ αὕτην, κυρία; ἠρώτησεν ὁ Ὀλιβερ, παρατηρῶν ἀνυπομόνως τὴν κυρίαν Μαιυλάνη.

— Ὁχι, ἀπεκρίνατο αὕτη, λαβοῦσα ὀπίσω τὴν ἐπιστολήν, προτιμῶ νὰ περιμείνω ἕως αὐρίου τὴν πρῶταν.»

Καὶ ἐνεχείρισε τὸ βαλάντιόν της εἰς τὸν Ὀλιβερ, ὅστις ἀνεχώρησε κατεσπευσμένως.

Ἐτρεξεν ἀνὰ μέσον τῶν ἀγρῶν, ἢ τῶν χωριζουσῶν αὐτοὺς μικρῶν ἀτραπῶν, αἵτινες ποὺ μὲν ἐκρύπτοντο ἐκ τῶν ἐκατέρωθεν ὠρίμων ὑψηλῶν σταχυῶν, ποὺ δὲ διέσχιζον τὴν πεδιάδα, ἐνθα θερίσται ἡσυχολοῦντο εἰς τὸ ἔργον των· ἵστατο δὲ μόνον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπὶ τινὰ δευτερόλεπτα ἵνα ἀναπνεύσῃ, μέχρις οὗ καθίδρωσιν καὶ κατακεκοιμημένος ἔφθασεν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς ἀγορᾶς τοῦ χωρίου.

Καὶ ἔστη ἐπὶ μικρὸν καὶ προσεῖδε περὶ αὐτὸν διὰ τὴν εὐρὴν τὸ πανδοχεῖον. Εἶδεν ἐν ἐμπορικὸν κατὰστημα οὗ οἱ τοῖχοι ἦσαν κεχρωματισμένοι λευκοί, ἐν ζυθοπωλείον ἐρυθρὸν ἔχον χρωματισμὸν, ἐν δημαρχεῖον χρωματισμὸν ἔχον κίτρινον, καὶ εἰς μίαν τῆς πλατείας γωνίαν μεγάλην τινὰ οἰκίαν μὲ πράσινα παραθυρόφυλλα, φέρουσαν τὴν ἐπιγραφὴν, *Πανδοχεῖον τοῦ ἀγίου Γεωργίου*, ἣν μάλιστα ἰδὼν ἔτρεξεν ἀμέσως ἐκεῖ.

Ὁ Ὀλιβερ ὠμίλησεν εἰς τὸν ἡνίοχον, ὃν εὗρε χάσκοντα πρὸ τῆς θύρας, καὶ ὅστις εὐθὺς ὡς ἐνόησε περὶ τινος πρόκειται τὸν παρέπεμψεν εἰς τὸν ὑπηρέτην, ὅστις πάλιν, ἀφ' οὗ πρῶτον ἤκουσε τὴν αὐτὴν διήγησιν τὸν παρέπεμψεν εἰς τὸν πανδοχέα. Ἦτο δ' οὗτος ὑψηλὸς τις καὶ ἀστεῖος ἀνὴρ, κυανῶν φέρον λαιμοδέτην καὶ λευκὸν πῖλον, περισκελίδας ἐκ χονδρῶ ἐριούχου καὶ ὑψηλὰ ὑποδήματα· κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς ἀντλίας παρὰ τὴν θύραν τοῦ ἱπποστασίου καθαρίζων δι' ἀργυρᾶς ὀδοντογλυφίδας τοὺς ὀδόντας του.

Ἀκούσας τὴν αἴτησιν τοῦ Ὀλιβερ, μετέβη βραδεῖ τῷ βήματι εἰς τὸ γραφεῖόν του καὶ ἔγραψε μίαν ἀπόδειξιν παραλαβῆς τῶν χρημάτων, δι' ἃ ἀρκετὸν παρήλθε διάστημα χρόνου. Ἀφ' οὗ δὲ τέλος ἐγένετο καὶ ἐξωφλήθη ἡ ἀπόδειξις ἐδέσσε νὰ ἐπισχυθῇ ὁ ἵππος καὶ νὰ ἐτοιμασθῇ ὁ ταχυδρόμος, ἅτινα ἐπῆνεγκον δέκα ἐτι λεπτῶν ἀργοπορίαν. Καθ' ὅλον δ' ἐκείνον τὸν καιρὸν, ὁ Ὀλιβερ φλεγόμενος ὑπὸ ἀνυπομονησίας καὶ ἀνησυχίας, ἤθελεν ἂν ἦτο δυνατόν αὐτὸς νὰ πηδήσῃ ἐπὶ τοῦ ἵππου καὶ νὰ τρέξῃ ἀπὸ ρυτῆρος μέχρι τοῦ ἐπομένου σταθμοῦ. Ἐπὶ τέλους τὰ πάντα ἡτορμάσθησαν καὶ τὸ γραμματίον παρεδόθη τῷ ταχυδρόμῳ μετὰ πολλῶν συστάσεων νὰ το κομίσῃ τὰ χίστα· ὁ ταχυδρόμος ἐπτερίνισε τὸν ἵππον καὶ ἀνεχώρησε καλπάζων.

Ἡ βεβαιότης ὅτι θὰ κατέφθανεν ἄνευ ἀναβολῆς βοήθεια εἰς τὴν ἀσθενῆ, ἀνεκούφισεν ὀπωσὺν τὸν Ὀλιβερ, ὅστις ἐξῆλθε τότε τοῦ πανδοχείου· ἀλλὰ μόλις ἔμελλε νὰ διαβῇ τὴν θύραν τῆς αὐλῆς καὶ συνεκρούσθῃ καθ' ὑψηλοῦ τινός ἀνδρός, δι' εὐρέως μανδύου περιτετυλιγμένου, εἰσερχομένου δὲ κατ' ἐκείνην ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν εἰς τὸ πανδοχεῖον.

«Α! εἶπεν ὁ ἀνὴρ ἐκείνος ἰδὼν ἀτενῶς τὸν Ὀλιβερ καὶ ὀπισθοχωρήσας ἀποτόμως· τί εἶναι αὐτό;

— Σὰς ζητῶ συγγνώμην, σέρ, εἶπεν ὁ Ὀλιβερ. Ἐβιαζόμην νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὸ σπίτι καὶ δὲν σὰς εἶδα ὅτι ἤρχεσθε.

— Νὰ πάρῃ ὁ διάβολος! εἶπεν ἐκείνος ταπεινῇ τῇ φωνῇ, ἐξακοντίσας κατὰ τοῦ Ὀλιβερ βλέμμα ἀπαίσιον. Ποῖος θὰ το ἐπίστευε· καὶ στάκτῃ ἂν τον ἔκανε, θὰ ἦτο καλὸς νὰ σου ἀναστηθῇ καὶ νὰ εὐρεθῇ μέσ' ἔς τὸν δρόμον σου!

— Λυποῦμαι πολὺ, σέρ, ἐτραύλισεν ὁ Ὀλιβερ, ὃν τὸ ἄγριον τοῦ ξένου βλέμμα κατετρόμαξε· ἐλπίζω πῶς δὲν σὰς ἐκτύπητα!

— Κακὸς περίδρομος! ὑπετονθόρυσεν ἐκείνος, τρίζων τοὺς ὀδόντας, ἐν μεγίστῃ ἐξάψει· ἐὰν εἶχα μόνον τὸ θάρρος νὰ ἔλεγα μίαν λέξιν, θὰ τον ξεφορτονόμην καὶ ἀπόψε ἀκόμη. Πανοῦκλα νὰ σε κόψῃ καὶ νὰ σε θερίσῃ, βρωμόσκυλο! Τί θέλεις ἐδῶ, βρέ;

Καὶ ἀνύψωσεν ἀπειλητικῶς τὴν πυγμὴν, ἔτριξε τοὺς ὀδόντας καὶ προσχώρησε κατὰ τοῦ Ὀλιβερ, καθ' οὗ ἐφαίνετο σκοπὸν ἔχων νὰ κατενέγκῃ σφοδρὸν κύπημα, ἀλλ' ἔπεσε βαρὺς χαμῆς, σπαίρων καὶ ἀφρίζων ἐκ λύσεως. Ὁ Ὀλιβερ ἐθεώρησε πρὸς στιγμὴν τοὺς φρικώδεις σπασμούς τοῦ παράφρονος ἐκείνου (διότι ὡς τοιοῦτον ἐξέλαβεν αὐτόν) καὶ ἔσπευσεν εἰς τὸ πανδοχεῖον, ὅπως καλέσῃ εἰς βοήθειαν. Ὅτε δὲ εἶδεν ὅτι εἰσεκόμισαν αὐτόν εἰς τὸ πανδοχεῖον, ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον του, τρέχων πάσῃ δυνάμει, ὅπως ἀνακτήσῃ τὸν ἀπολεσθέντα χρόνον, καὶ ἀναλογιζόμενος μετ' ἐκπλήξεως καὶ φόβου τινός

μετεχούσης τὴν ἀλλόκοτον μορφήν τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου.

Τὸ περιστατικὸν ὅμως τοῦτο δὲν ἀπησχόλησεν ἐπὶ μακρὸν τὸν λογισμόν του. Ὅτε ἐφθασεν εἰς τὴν ἀγορίκιαν, τὴν διάνοιάν του ἀπερρόφησε καθ' ὁλοκληρίαν ἄλλο ἀντικείμενον, καὶ πᾶσα περὶ τῶν εἰς αὐτὸν ἀφορῶντων σκέψις ἐξηφανίσθη.

Ἡ κατὰστασις τῆς ῥόζας Μαιυλάνη ἐχειροτέρευσε ταχέως, καὶ πρὸ τοῦ μεσονυκτίου εἶχε παραληρημάτα. Εἰς ἱατρὸς τοῦ χωρίου ἔμενε διαρκῶς πλησίον αὐτῆς. Ἐξετάσας καλῶς τὴν πάσχουσαν, ἔλαβε τὴν κυρίαν Μαιυλάνη κατὰ μέρος καὶ εἶπεν αὐτῇ ὅτι ἡ ἀσθένεια ἦτο σοβαροτάτη, καὶ ἡ θεραπεία της ἡδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς θαῦμα.

Ποσάκις, κατὰ τὸ διάστημα τῆς νυκτός, δὲν ἠγέρθη ὁ Ὀλιβερ, καὶ δὲν μετέβη ἀκροποδιτὶ βαδίζων μέχρι τῆς κλίμακος, ὅπως ἀκροασθῇ τί συνέβαινεν ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς ἀσθενούς! Πολλάκις δὲ, ἀκούων αἰφνης κρότον βημάτων, ἔτρεμεν ὅλος καὶ ψυχρὸς ἰδρὸς περιέβρεχεν αὐτόν, φοβούμενον μὴ ἐπῆλθε φρικώδης συμφορὰ, ἣν οὐδὲ νὰ ἀναλογισθῇ εἶχε τὴν δυνάμιν. Ἡ θερμότης δὲ ἀπασῶν τῶν δεήσεων, ὅσας μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐποίησεν, οὐδὲ νὰ παραβληθῇ ἡδύνατο πρὸς τὰς ἱκετηρίου εὐχὰς ἃς ἀπηύθυνε τότε εἰς τὸν οὐρανὸν ὑπὲρ ζωῆς καὶ υγιείας τῆς προσφιλοῦς νεάνιδος, διατρεχούσης τὸν ἔσχατον κίνδυνον.

Ἡ ἀγωνία, ἡ σκληρὰ καὶ φρικώδης ἀγωνία, ἣν αἰσθανόμεθα, ὅταν ἀκίνητοι παρὰ τὴν κλίνην τρυφερῶς ἀγαπωμένου ὄντος βλέπωμεν τὴν ζωὴν αὐτοῦ κινδυνεύουσαν καὶ πλησιάζουσαν νὰ σβεσθῇ· ἡ βαρύνουσα τότε τὸν ἡμέτερον νοῦν ἀπόγνωσις, ἐξ ἧς ἡ μὲν καρδία πάλλεται σφοδρῶς, ἡ δ' ἀναπνοὴ διακόπτεται· αἱ φοβεραὶ εἰκόνες, ἃς ἀναπαρίστησιν ἡ ἡμετέρα φαντασία, ὁ πυρετώδης πόθος τοῦ νὰ ποιήσωμεν κατὰ τὴν πρός ἀνακούφισιν τοῦ ἀσθενοῦς, πρὸς ἀποσβέσθιν τοῦ κινδύνου, καθ' οὗ ἀνίσχυροὶ ἀποβαίνουσιν αἱ ἡμέτεραι προσπάθειαι· ἡ βαθεῖα καὶ θλιβερά ἀθυμία, ἣν διεγείρει ἐν ἡμῖν ἡ συνείδησις τῆς ἡμετέρας ἀδυναμίας·—εἰσὶ φρικώδεις καὶ οὐδεμία βάσανος δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς ταῦτα, οὐδεμία δὲ σκέψις καὶ οὐδεμία παραμυθία ἰσχύουσι νὰ μετριάσωσιν αὐτάς ἐν ταῖς στιγμαῖς ἐκείναις τῆς πυρετώδους ἀγωνίας καὶ τῆς ἀπογνώσεως!

Ἀνέτειλεν ἡ ἡμέρα καὶ σύμπασα ἡ ἀγορίκιαν ἦτο κατηφὴς καὶ σιωπηλὴ· ὠμίλου μόνον σιγανῇ τῇ φωνῇ, καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐπεφαίνοντο εἰς τὴν θύραν πρόσωπα, ὃν ἡ φυσιογνωμία ἐνέφαινε ἀνησυχίαν καὶ φόβον, γυναικες δὲ καὶ παῖδιά ἀπεμακρύνοντο κλαίοντα. Καθ' ὅλην τὴν θλιβεράν ἐκείνην ἡμέραν καὶ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ὁ Ὀλιβερ περιεπάτει βρα-

δέως ἐν τῷ κήπῳ, ἀνυψῶν ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ μέρος τοῦ κοιτῶνος τῆς ἀσθενοῦς, καὶ φρίσσων ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ καὶ μόνῃ τοῦ νὰ ἴδῃ σθεννύμενον τὸ φωτίζον τὸ παράθυρον φῶς, ὅπερ θὰ ἦτο σημεῖον θανάτου. Ἡ νύξ ἦτο βαθεῖα, ὅτε ἀφίκετο ὁ κύριος Λόσμπερν. «Εἶναι σκληρὸν, εἶπεν ὁ ἀγαθὸς ἱατρός· τόσῳ νέᾳ, τόσῳ ἀξιαγάπητος... ἀλλ' ἐλάχισται δυστυχῶς ἀπολείπονται ἐλπίδες.»

Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπαύριον λαμπρὸς ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος, τοσοῦτῳ λαμπρὸς, ὥς εἰμὴ ἐφώτιζε δυστυχίας μηδὲ δόξας· καὶ ἐν τῷ περὶ αὐτὴν ἡ χλόη, τὰ ἄνθη, τὰ πάντα ἀπέπνεον ζωὴν, ὑγίαιαν, χαράν, ἡ καλὴ νεῆνις ἔφθινε γοργῶς. Ὁ Ὀλιβερ μετέβη βραδεὶ τῷ βήματι εἰς τὸ παλαιὸν κοιμητήριον, ἐκάθισεν ἐφ' ἐνὸς χλοεροῦ ὄχθου, καὶ ἐκλαυσεν δι' αὐτὴν ἐν σιγῇ, ἐν τῷ μόνῳ ἐκείνῳ τόπῳ.

Ἡ φύσις ἦτο κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὥραία καὶ οἱ πλέοντες εἰς τὸ ἡλιακὸν φῶς ἀγροὶ κατέβηγον τὴν ὁρᾶσιν· τὰ πτηνὰ ἐκελάδουν φαιδρῶς καὶ ἁρμονικῶτατα, καὶ ἔπταντο περιχαρῇ ἀπὸ κλάδου εἰς κλάδον. Πανταχοῦ τέλος τὰ πάντα προεκάλουν σκέψεις χαρμολύπας, καὶ ὅτε τὸ παιδίον ἔστρεψε περὶ αὐτὸ τοὺς ἐρυθροὺς ἐκ τῶν δακρύων ὀφθαλμοὺς του καὶ εἶδε, τῷ ἐπὶ πῆλθεν ὁρμηφύτως ἡ σκέψις ὅτι δὲν ἦτο καιρὸς διὰ θάνατον, ὅτι ἡ Ῥόζα δὲν θάπτετο βεβαίως, ἀφ' οὗ τὰ πάντα ἐν τῇ φύσει ἦσαν ἰλαρὰ καὶ εὐφρόσυνα· ὅτι ὁ τάφος ἤρμοζεν εἰς τοὺς παγετοὺς τοῦ χειμῶνος καὶ οὐχὶ εἰς τὰ ῥώματα τοῦ θέρους. Παρὰ μικρὸν δ' ἐσκέπτετο ὅτι τὸ σάβανον μόνον γέροντας περιέβαλλε, καὶ ὅτι αἱ πένθιμοι αὐτοῦ πτυχαὶ οὐδέποτε ἐκάλυπτον τὸ ἀκμαῖον καὶ εὐχαρὶ κάλλος.

Ὁ ἥχος τοῦ κώδωνος τῆς ἐκκλησίας διέκοψε θλιβερῶς τοὺς ἀφελεῖς αὐτοῦ διαλογισμούς. Καὶ ὁ πένθιμος καὶ βαρὺς τοῦ κώδωνος ἥχος ἀνῆγγελε κηδείαν. Εἰσῆλθον δ' εἰς τὸ κοιμητήριον χωρικοὶ τινες συνοδεύοντες τὸ φέρετρον, καὶ φέροντες λευκὰς ταινίας, διότι ὁ νεκρὸς ἦν κήρης· ἀπεκαλύφθησαν ἅπαντες πλησίον λάκκου τινὸς καὶ μετὰ τῶν θρηγόντων ὑπῆρχε καὶ ἡ μήτηρ... μήτηρ ἀπορφανισθεῖσα τοῦ τέκνου τῆς! Καὶ ὅμως ὁ ἥλιος ἐξηκολούθει ἐτι φωτίζων λαμπρῶς, καὶ τὰ πτηνὰ φαιδρῶς κελῶδουντα.

Ὁ Ὀλιβερ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, ἀναλογιζόμενος ὅποσα ἀγαθὰ ἐπεδαψίλευσεν αὐτῷ ἡ ἀσθενὴς νεῆνις, καὶ δεόμενος νὰ μὴ στερηθῇ τῆς εὐκαιρίας ἵνα δείξῃ αὐτῇ πολλάκις τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην του. Οὐδένα λόγον εἶχε νὰ θεωρῇ ἑαυτὸν ὡς ἀμελήσαντα περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πρὸς αὐτὴν καθηκόντων, διότι πάντοτε διετέλεσεν ἀφοσιωμένος αὐτῇ, καὶ προθυμότητος εἰς τὴν πλήρωσιν πάσης αὐτῆς ἐπιθυμίας· καὶ ὅμως ἐνεῖμμεν τὸσας καὶ τὸσας περὶ τὰς ἀγνάσεις, καθ' ὅς ἐφαιδρύνετο ὅτι ἡδύνατο νὰ

δείξῃ πλείονα ζῆλον καὶ προθυμίαν, καὶ ἐλυπεῖτο πολὺ διότι δὲν το ἔκαμειν. Ὁρῶμεν νὰ προσέχωμεν πάντοτε εἰς τὴν διαγωγὴν μας πρὸς ἐκείνους, μεθ' ὧν ἐσμὲν συνδεδεμένοι ἐν τῷ βίῳ, διότι ἕκαστος νεκρὸς ὑπομνησθεὶς τοῖς ἐπιζῶσιν ὅτι παρέλιπον τόσῳ πολλὰ τῶν πρὸς αὐτὸν καθηκόντων καὶ ἐξετέλεσαν τόσον ὀλίγα, ὅτι πολλὰ ἐλησμονήσαν, πολλὰ ἡμέλησαν, τοιαῦται δ' ἀναμνήσεις εἰσὶ πικρόταται. Ἡ ἀνωφελὴς καὶ ἀνεπανόρθωτος τύψις τοῦ συνειδότος εἶναι ἀλγυνότατη· καὶ πρὸς ἀποφυγὴν αὐτῆς, ὅς ποιοῦμεν τὸ ἀγαθὸν ἐν καιρῷ πάντοτε.

Ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν, ἡ κυρία Μαιουλάν ἐκάθιστο εἰς τὴν μικρὰν αἴθουσαν. Ἰδὼν ταύτην ὁ Ὀλιβερ ἐρρίγησε, διότι ἡ πρεσβυτίς οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐγκατέλιπε τὸ προσκεφάλαιον τῆς ἀνεψιᾶς τῆς, καὶ μετὰ τρόμου ἠρώτησεν ἀν' ἐπὶ πῆλθεν μετὰβολή τις εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἀσθενοῦς. Ἐμαθε δὲ ὅτι ἡ Ῥόζα ἔπεσεν εἰς βαθυτάτον ὕπνον, καὶ μετὰ τὴν ἐξέγερσιν αὐτῆς θὰ κατεφαίνετο ἂν ἔμελλε ἡ νῆανρῶση καὶ νὰ ζήσῃ, ἢ νὰποχαίρειται αὐτοὺς τὸ τελευταῖον καὶ νὰποθάνῃ.

Ὁ Ὀλιβερ ἐκάθισεν ἐν σιγῇ, καὶ τὸν ἐλάχιστον ἀκροώμενος κρότον ἐπὶ πολλὰς ὥρας· παρετέθη τὸ γεῦμα, ἀλλ' οὔτε ἡ κυρία Μαιουλάν, οὔτε ἐκεῖνος ἤψαντο αὐτοῦ. Δι' ἀφρημένου βλέμματος δεικνύοντος ὅτι ἀλλαχόσε ἐπλανῶντο οἱ διαλογισμοὶ αὐτῶν, παρηκολούθουν τὴν πορείαν τοῦ ἡλίου κλινόντος πρὸς τὴν δύσιν αὐτοῦ καὶ διαχέοντος τὰ ζωηρὰ ἐκείνα χρώματα, ἅτινα προαγγέλλουσι πάντοτε τὴν δύσιν του. Μετὰ μικρὸν ἤκουσαν κρότον βημάτων, καὶ ὡς ἐξ ἐμφύτου ὁρμῆς ἔτρεξαν ἀμφοτέρω εἰς τὴν θύραν, ὅτε ὁ κύριος Λόσμπερν εἰσῆλθε.

«Τί εἰδήσεις; ἠρώτησεν ἡ πρεσβυτίς. Λέγετε ὅτι γρήγορα! Δὲν ἔμπορῶ νὰ ζήσω ἐν τοιαύτῃ ἀγωνίᾳ. Τὸ πᾶν προτιμῶ, ἐκτὸς τῆς ἀβεβαιότητος ταύτης· ὦ, ὁμιλήσατέ μοι καθαρά, σὰς ἐξορκίζω!»

— Καθησυχάσατε, εἶπεν ὁ ἱατρός, στηρίζας αὐτὴν εἰς τοὺς βραχίονάς του· καταπραΰνητε, ἀγαπητὴ κυρία, σὰς παρακαλῶ.

— Ἀφετέ με νὰ τρέξω ἐκεῖ! εἶπεν ἡ κυρία Μαιουλάν διὰ φωνῆς πνιγνῆς· ἀγαπητὴ μου κόρη! ἀπέθανεν! ἐχάθη!

— Ὁχι! ἔσπευσε νὰ εἴπῃ ζωηρῶς ὁ ἱατρός· ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς καὶ εὐσπλαγχνός· θὰ ζήσῃ αὕτη, ἵνα ἐπὶ πολλὰ ἀκόμη ἔτη μᾶς καθιστᾷ εὐδαίμονας.»

Ἡ κυρία Μαιουλάν ἔπεσεν εἰς τὰ γόνατα καὶ προσεπάθησε νὰ συνάψῃ τὰς χεῖρας· ἀλλ' ἡ ῥώμη τῆς ψυχῆς, ἡ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον συγκρατήσασα αὐτὴν, ἀνῆλθεν εἰς οὐρανούς μετὰ τῆς πρώτης εὐχαριστηρίου δεήσεως, καὶ ἔπεσε λιπόθυμος εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ σπεύσαντος πρὸς βοήθειαν αὐτῆς ἱατροῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΓ'

Προεισαγωγικαὶ λεπτομέρειαι περὶ τινος νεαρίου, καὶ νέου συμβεβηκὸς τοῦ Ὀλιβερ.

Ἡ εὐτυχία ἦν ὑπέρμετρος καὶ δυσφόρητος. Ὁ Ὀλιβερ ἔμεινεν ἐνεδος, ἀναυδος, ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τοῦ ἀπροσδοκῆτου ἀγγελματος· οὔτε λέξιν νὰ διαθρόσῃ ἡδύνατο, οὔτε δάκρυα νὰ χύσῃ· μόλις ἦτο εἰς κατάστασιν νὰ ἐννοῇ τὰ περὶ αὐτόν· περιεπάτησεν ἐπὶ πολὺ, ἀναπνέων τὸν καθαρόν τῆς ἐσπέρας ἀέρα. Τέλος κατῴρωσε νᾶνακουφισθῇ διὰ χειμάρρου δακρύων, νὰ σκεφθῇ καλῶς τὴν ἐπελθοῦσαν εὐτυχίαν μεταβολὴν καὶ νὰ αἰσθανθῇ ὅτι ἀπηλλάγη τοῦ λοιποῦ τῆς ἀφορήτου ἀγωνίας, ἧς τὸ βάρος κατεπίεζε τὴν καρδίαν του.

Εἶχε νυκτώσει σχεδὸν, ὅτε ἐπανήρχετο εἰς τὴν οἰκίαν κατὰφορτος ἀνθρώπων, ἅτινα εἶχε μετὰ ἰδιαζούσης ἐπιμελείας δρέψει, ὅπως κοσμήσῃ τὸν κοιτῶνα τῆς ἀσθενοῦς. Ἐν τῷ ἐβάδιζε κούφῳ τῷ ποδὶ, ἤκουσεν ὀπισθεν αὐτοῦ κρότον ἀμάξης ἐρχομένης μετὰ ταχύτητος· ἐστράφη καὶ εἶδε μίαν ταχυδρομικὴν ἄμαξαν, ἧς οἱ ἵπποι ἔτρεχον ἀπὸ ῥυτῆρος· ἐπειδὴ δὲ ἡ ὁδὸς ἦτο στενὴ, ὁ Ὀλιβερ παρεμέρισεν εἰς τινα θύραν τοῦ κήπου, ὅπως διέλθῃ.

Καίτοι ὅμως τάχιστα διῆλθε πρὸ αὐτοῦ ἡ ταχυδρομικὴ ἄμαξα, ὁ Ὀλιβερ διέκρινεν ἀνθρωπὸν τινα, βαμβάκηρον φέροντα σκοῦφον, οὗ ἡ μορφή δὲν ἦτο παντάπασιν ἄγνωστος αὐτῷ, ἀλλ' ὅν δὲν ἔλαβε καιρὸν νᾶναγνωρίσῃ. Μετὰ μίαν στιγμὴν ὁ βαμβάκηρὸς σκοῦφος προέκυψεν ἐκ τῆς θυρίδος τῆς ἀμάξης, καὶ φωνὴ στέντορος διέταξε τὸν ἡνίοχον νὰ σταθῇ, ὅπερ οὗτος ἐποίησεν ὅτε κατῴρωσε νὰ κρατήσῃ τοὺς ἵππους, καὶ ἡ αὐτὴ φωνὴ προσεκάλεσε τὸν Ὀλιβερ ὀνομαστί.

«Ἐδῶ! Ὀλιβερ, τί κάμνεις; ἡ μὲς Ῥόζα... Ὀλιβερ.

— Σεῖς εἰσθε, Τζάιλς;» ἀνεφώνησεν ὁ Ὀλιβερ, τρέξας ἵνα φθάσῃ τὴν ἄμαξαν.

Ὁ Τζάιλς προσέβηκεν αὐτοῖς τὸν βαμβάκηρον σκοῦφόν του καὶ ἡτοιμάζετο νὰποκριθῇ, ὅτε νεανίας τις καθήμενος εἰς τὴν ἐτέραν γωνίαν τῆς ἀμάξης, ἔσυρεν αὐτὸν ἀποτόμως ἐκ τῶν ὀπισθεν καὶ ἠρώτησε μετὰ βίας πῶς εἶχεν ἡ ἀσθενής.

«Ἐνὶ λόγῳ, εἶπε, καλλίτερα ἢ χειρότερα;

— Καλλίτερα... πολὺ καλλίτερα, ἔσπευσε νὰποκριθῇ ὁ Ὀλιβερ.

— Δόξα σοι ὁ Θεός! ἀνεφώνησεν ὁ νέος. Εἶσθε βέβαιος περὶ τούτου;

— Βεβαιότατος, σὲρ, ἀπεκρίνατο ὁ Ὀλιβερ. Πρὸ ὀλίγων μόλις ὥρων ἐκαλλιτέρευσε, καὶ ὁ κύριος Λόσμπερν διαβεβαίωσεν ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον κίνδυνος.»

Ὁ νέος δὲν εἶπεν ἄλλην λέξιν, ἀλλ' ἀνοίξας τὴν θυρίδα, ἐπήδησεν ἐλαφρῶς κατὰ γῆς, καὶ

λαβὼν τὸν Ὀλιβερ ἐκ τοῦ βραχίονος, ἔφερεν αὐτὸν πλησίον του.

«Εἶσαι καθ' ὀλοκληρίαν βέβαιος; Μὴ τυχὸν ἀπατάσαι, μικρὲ μου; ἠρώτησε διὰ φωνῆς ὑποτρεμούσης. Μὴ μὲ πλανᾷς μὲ ἐλπίδας ἀπατηλὰς καὶ ἀπραγματοποιήτους.

— Δι' ὅλον τὸν κόσμον δὲν θὰ ἔκαμνα τοιοῦτόν τι, σὲρ, ἀπεκρίνατο ὁ Ὀλιβερ. Ἡμπορεῖτε νὰ δώσῃτε πίστιν εἰς τοὺς λόγους μου. Ὁ κύριος Λόσμπερν εἶπε κατὰ λέξιν, ὅτι θὰ ζήσῃ αὕτη ἵνα ἐπὶ πολλὰ ἀκόμη ἔτη μᾶς καθιστᾷ εὐτυχεῖς. Τὸ ἤκουσα ὁ ἴδιος.»

Καὶ δάκρυα ἔτρεχον ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Ὀλιβερ, ἀναμνησκομένου τῆς τοσαύτης χαρᾶς προξενησάσης σκηνῆς ἐκείνης. Ὁ νέος ἀπέστρεψε τὴν κεφαλὴν καὶ ἔμεινεν ἐπὶ τινὰς στιγμὰς σιωπῶν.

Πολλάκις ἐφάνη εἰς τὸν Ὀλιβερ, ὅτι ἤκουσε τὸν νέον ὀλολύζοντα, ἀλλ' ἐφοβήθη μήπως τὸν ἐνοχλήσῃ (διότι κατενόει κάλλιστα τί ἡσθάνετο ἐκεῖνος), καὶ δὲν ἐτόλμησε νὰ προσθήσῃ τι, ἀλλ' ἐσιώπη, προσποιούμενος ὅτι ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀνθοδέσμην του.

Ἐν τῷ μετὰξὺ ὁ κύριος Τζάιλς, πάντοτε μὲ τὸν βαμβάκηρον σκοῦφον ἐπὶ κεφαλῆς, ἐκάθιστο ἐπὶ τῆς βαθυίδος τῆς ἀμάξης, στηρίζων τοὺς ἀγκῶνας ἐπὶ τῶν γονάτων, σπογγίζων τὰ δάκρυά του διὰ μεγάλου κυανοῦ μανδηλίου. Ἡ συγκίνησις τοῦ ἀγαθοῦ ἐκείνου θεράποντος δὲν ἦτο προσπεποιημένη, ὡς ἐνέφαινον οἱ ἐρυθροὶ αὐτοῦ ὀφθαλμοὶ ὅτε ἐκύτταξε τὸν νέον, στραφέντα ἵνα ὁμιλήσῃ αὐτῷ.

«Νομίζω, Τζάιλς, ὅτι καλλίτερον εἶναι νὰ μέινετε εἰς τὴν ἄμαξαν μέχρι τῆς οἰκίας τῆς μητρός μου, εἶπεν· ἐγὼ προτιμῶ νὰ κάμω μερικὰ βήματα, ὅπως συνέλθω προτοῦ νὰ τὴν ἴδω. Νὰ εἰπῇτε πῶς ἔφθασα.

— Σὰς ζητῶ συγγνώμην, κύριε Ἐρρίκε, εἶπεν ὁ Τζάιλς τινάσσων διὰ τοῦ κυανοῦ μανδηλίου τὴν κόριν τῶν ἐνδυμάτων του· ἐάν συγκρατενύατε νὰ ἐπιφορτίσῃτε τὸν ἄμαξαν μὲ τὴν παραγγελίαν ταύτην θὰ με ὑποχρεώσῃτε τὰ μέγιστα. Δὲν εἶναι πρόπον αἱ ὑπηρετίαι νὰ με ἴδωσιν εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν. Δὲν θὰ δύναμαι πλέον εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ἐξασκῶ κἄμμιαν ἐξουσίαν ἐπ' αὐτῶν.

— Καλὰ, εἶπεν ὁ Ἐρρίκος Μαιουλάν, μειδιῶν. Κάμνετε ὅπως ἀγαπᾶτε. Εἰπέτε εἰς αὐτὸν νὰ ὑπάγῃ ἐμπρὸς, ἐάν θέλετε νὰ ἔλθῃτε πεζὸς μαζί μας. Μόνον κάμετέ μου τὴν χάριν νὰ ἐκβάλετε αὐτὸν τὸν σκοῦφον, διότι ἄλλως δύναται νὰ μᾶς ἐκλάβωσιν ὡς συνοδίαν μετημφιεσμένων.»

Ὁ κύριος Τζάιλς μετὰ τρόμου ἀνελογίσθη ὅποσον ἀλλόκοτος ἦτο ἡ ἐνδυμασία του, ἀφείλε τὸν σκοῦφον καὶ ἔκρυψεν αὐτὸν εἰς τὸ θυλάκιόν του· εἶτα ἐφόρεσεν ἕνα πῆλον, ὃν ἔλαβεν ἐκ τῆς

ἀμάξης, μεθ' ὃ ὁ ἀμαξηλάτης ἐμάστισε τοὺς ἵππους, ὁ δὲ Τζάιλις, ὁ κύριος Μαιυλάη καὶ ὁ Όλιβερ ἠκολούθησαν πεζῇ καὶ ἐν ἡσυχίᾳ.

Ἐν ᾧ περιεπάτουν ὁ Όλιβερ παρετήρει ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν περιέρχων τὸν νεοελθόντα. Ἐφαίνετο οὗτος εἰκοσιπενταέτης τὴν ἡλικίαν, καὶ ἦτο ἀναστήματος μετρίου. Ἡ φυσιογνωμία του ἦτο εὐειδής καὶ ἐμαρτύρει τὴν εὐλικρίνειαν τοῦ χαρακτῆρός του, τὸ δὲ παράστημα αὐτοῦ ἦν εὐγενὲς καὶ ἐλκυστικόν. Παρὰ τὴν διαφορὰν τῆς ἡλικίας, τοσαύτην καταπληκτικὴν ὁμοιότητα εἶχε πρὸς τὴν πρεσβυτίδα, ὥστε οὐδόλως ὁ Όλιβερ θὰ ἐδυσκολεύετο νὰ αναγνωρίσῃ τὴν συγγένειαν αὐτῶν, καὶ ἂν ὁ νέος δὲν ἐκάλει αὐτὴν προηγουμένως μητέρα του.

Ἡ κυρία Μαιυλάη περιέμενε μετ' ἀνυπομονησίας νὰ ἴδῃ τὸν υἱὸν της, ἡ δὲ συνάντησις αὐτῶν συνεκίνησε τὰ μέγιστα ἀμφοτέρους.

«Ὁ μητὲρ μου! εἶπε ταπεινῇ τῇ φωνῇ ὁ νέος. Διατί νὰ μὴ με εἰδοποιήσετε ταχύτερον;

— Σοὶ ἔγραψα, ἀπεκρίνατο ἡ κυρία Μαιυλάη· ἀλλὰ μετὰ ὀριμωτέραν σκέψιν, ἀπεφάσισα νὰ μὴ στείλω τὴν ἐπιστολὴν προτοῦ ἀκούσω τὴν γνώμην τοῦ κυρίου Λόσμπερν περὶ τῆς ἀσθενοῦς.

— Ἀλλὰ διατί, εἶπεν ὁ νέος, διατί νὰ με ἐκθέσετε εἰς τοσοῦτω σκληρὰν δοκιμασίαν. Ἐάν ἡ Ῥόζα... δὲν δύναμαι νὰ τελειώσω τὴν φράσιν. Ἐάν ἡ ἀσθένεια ἐλάμβανεν ἄλλην τροπὴν, θὰ συνεχωρεῖτε ποτὲ τὸν ἑαυτὸν σας διὰ τὴν ἀργοπορίαν ταύτην, καὶ ἐγὼ πῶς ἠδυνάμην νὰ πολυάσως πλέον στιγμὴν ἡσυχίας;

— Ἐάν τοιαύτη δυστυχία συνέβαιnen, Ἐρρίκε, εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη, πιστεύω ὅτι ἡ ἡσυχία σου μεγάλως ἴσως θὰ ἐταράσσετο, καὶ ὅτι ἡ διαφορὰ μιᾶς ἢ δύο ἡμερῶν εἰς τὴν ἔλευσίν σου εἰς οὐδὲν θὰ συνετέλει.

— Διατί νὰ λέγετε ἴσως, μητὲρ μου; ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ νέος· εἰξεύρετε κάλλιστα, ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθές, καὶ ὅτι οὐδέποτε θὰ εἶχον ἡσυχίαν, οὐδὲ θὰ ἐγνώριζον τί σημαίνει εὐτυχία, ἂν μὴς ἐπληττε τοιαύτη συμφορὰ. Τὸ εἰξεύρετε, μητὲρ μου· δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γνοῖτε τοῦτο.

— Εἰξεύρω ὅτι εἶναι ἀνταξία τῆς διακαεσέρας καὶ ἀγνοτέρας ἀγάπης, ἣν δύναται νὰ παρὰσχη καρδία ἀνδρός, εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη. Εἰξεύρω ὅτι ἡ πλήρης στοργῆς καὶ ἀφοσιώσεως καρδία αὐτῆς, ἀπαιτεῖ εἰς ἀντάλλαγμα στοργὴν ἐκτακτοῦ, στοργὴν βαθεῖαν καὶ διαρκῆ. Ἐάν δὲν εἶχον τὴν πεποίθησιν ταύτην, ἐάν ἐπὶ πλέον δὲν εἴξευρον ὅτι ἡ ἀσθένεια ἐκείνου, ὃν ἤθελε τυχερὸν ἀγαπήσει, θὰ συνέτριβε τὴν καρδίαν της, δὲν θὰ ἐθεώρουν πλέον τοσοῦτον δυσχερὴ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντός μου, καὶ δὲν θὰ ὑφίστατο πλέον τοιοῦτον ἀγῶνα ἡ ψυχὴ μου, διότι τὸ καθήκον καὶ ἡ τιμὴ.

— Μὲ κρίνετε κακῶς, μητὲρ μου, εἶπεν ὁ Ἐρρίκος. Μὲ θεωρεῖτε παιδάριον, μὴ ἔχοντα συνείδησιν ἐμαυτοῦ, καὶ ἀπατῶμενον περὶ τῶν ἐνδομύχων καὶ ἀρίστων αἰσθημάτων μου;

— Πιστεύω, ἀγαπητόν μοι τέκνον, ἀπεκρίνατο ἡ κυρία Μαιυλάη, ἐπιθεῖσα τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὤμου του, ὅτι ἡ νεότης αἰσθάνεται πολλάκις εὐγενεῖς ἀλλ' οὐχὶ διαρκεῖς ὀρμὰς, καὶ δὲν βλέπει τις σπανίως νέους, ὃν ἡ ζέσις σθένεται εὐθὺς ὡς πληρωθῇ ὁ πόθος αὐτῶν. Καὶ πρὸ πάντων πιστεύω, προσέθηκεν ἀτενίσασα τὸν υἱὸν της, ὅτι ἂν νέος φύσεως ἐνθουσιώδους, φλογεράς καὶ φιλοδόξου, νυμφευθῇ γυναῖκα, ἥς τὸ ὄνομα φέρεται κηλὶδα, οὐχὶ ἐκ σφάλματος αὐτῆς τῆς γυναικὸς, ἀλλ' ὅμως κηλὶδα δι' ἣν οἱ χυδαῖοι θεωροῦσι καὶ τὰ τέκνα συνυπεύθυνα τῷ πατρὶ, καὶ δι' ἣν θὰ ψέγῳσιν αὐτὴν τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσῳ ἐγκριτοτέραν καταλάβῃ ἐν τῇ κοινωνίᾳ θέσιν, πρὸς κορεσμὸν τοῦ φθόνου των διὰ λοιδορῶν σαρκασμῶν, πιστεύω ὅτι δυνατὸν νὰ συμβῇ ὁ νέος ἐκεῖνος, ὅσον ἀγαθὸς καὶ γενναῖος καὶ ἂν ἦ φύσει, νὰ μετανοήσῃ διὰ τοὺς δεσμοὺς οὓς συνῆψεν ἐν τῇ νεαρᾷ αὐτοῦ ἡλικίᾳ, καὶ ἡ σύζυγός του νὰ θλίβηται, νὰ τήκηται, κατανοοῦσα ὅτι ἐκεῖνος μετενόησε.

— Μητὲρ μου, ἀπεκρίνατο ὁ νέος μετ' ἀνυπομονησίας, ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος θὰ ἦτο ἀγροῖκος ἐργαστής, ἀνάξιος νὰ καλῆται ἀνὴρ, καὶ ἀνάξιος πρὸ πάντων τῆς γυναικὸς περὶ ἧς ὀμιλεῖτε.

— Σκέπτεσαι τοιοῦτοτρόπως τῶρα, Ἐρρίκε, ἀπεκρίνατο ἡ μητὴρ.

— Καὶ θὰ σκέπτομαι τοιοῦτοτρόπως πάντοτε. Αἱ βάρσανοι, ἃς ὑπέστην κατὰ τὰς τελευταίας δύο ἡμέρας μὲ ἀποσπῶσι τὴν εὐλικρινὴ ὁμολογίαν πάθους, τὸ ὁποῖον, εἰξεύρετε καλῶς, δὲν χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς χθὲς, οὐδ' εἶναι κοῦφον καὶ παιδαριώδες! Ἡ Ῥόζα, ἡ ἀγνὴ αὕτη καὶ θελκτικωτάτη κόρη, κυριεύει τοσοῦτον τὴν καρδίαν μου, ὅσον οὐδέποτε γυνὴ ἐκυρίευσεν τὴν καρδίαν ἀνδρός. Αὕτη εἶναι τὸ κέντρον καὶ ὁ σκοπὸς πάσης μου σκέψεως, παντὸς σχεδίου, πάσης ἐλπίδος μου. Ἄν ἐναντιωθῇτε εἰς τὸν ἔρωτά μου, θὰ με καταστήσετε διὰ παντὸς δυστυχῇ... Μεταβάλετε τὴν περὶ ἐμοῦ γνώμην σας, ἀγαπητὴ μητὴρ, μὴ παραγνωρίζετε τὰ ἐνθερμότατα τοῦ υἱοῦ σας αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα φαίνεται ὅτι οὐδὲ τῆς ἐλαχίστης προσοχῆς ἀξιοῖτε.

— Ἐρρίκε, εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη, ἐπειδὴ ἴσα ἴσα εἰξεύρω τὴν ἀξίαν εὐαισθητῶν καὶ φιλοστοργῶν καρδιῶν, ἐπεθύμουν νὰ τὰς προφυλάξω ἀπὸ πάσης προσβολῆς· ἀλλ' ἄρκετὰ εἶπομεν νομίζω περὶ τοῦ θέματος τούτου νῦν.

— Ἄς ἀνατεθῇ λοιπὸν εἰς τὴν Ῥόζαν νὰ πορασίσῃ περὶ πάντων, ὑπολαβὼν εἶπεν ὁ Ἐρρίκος. Δὲν πιστεύω ὅτι ἐπὶ τοσοῦτον ἐμμένετε ἐν τῇ ἰδέᾳ σας, ὥστε νὰ μοι παρεμβάλητε προσκόμματα καὶ παρ' αὐτῇ.

— Όχι, εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη· ἀλλ' ἐπεθύμουν νὰ σκεφθῇς προηγουμένως ὀρίμως.

— Ἐσκέφθην λίαν ὀρίμως, ἀπεκρίνατο ἐκεῖνος μετὰ ζωηρότητος. Πολλὰ ἤδη ἔτη, μητὲρ μου, τὸ αὐτὸ μόνον κάμνω, ἀφ' ὅτου ἤλθον εἰς θέσιν νὰ σκέπτομαι σπουδαίως. Τὰ αἰσθήματά μου εἰσὶ σταθερὰ καὶ ἀκλόνητα, καὶ τοιαῦτα ἔσονται πάντοτε. Διατί νὰ βρῶ δύνω τὴν ὁμολογίαν αὐτῶν δι' ἀναβολῶν ἀσκόπων; Οὐχί! πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μου ἀνάγκη ἡ Ῥόζα νὰ με ἀκούσῃ.

— Θὰ σε ἀκούσῃ, εἶπεν ἡ κυρία Μαιυλάη.

— Ἐκ τοῦ τόνου μὲ τὸν ὁποῖον λέγετε τοῦτο, μητὲρ μου, δύναμαι νὰ εἰκάσω ὅτι θὰ με ἀκούσῃ μὲ πολλὴν ψυχρότητα, εἶπεν ὁ νέος ἀνυσύχως.

— Ψυχρῶς ὅχι, ὑπολαβοῦσα εἶπεν ἡ πρεσβυτίς· τοῦναντίον μάλιστα.

— Πῶς! ἀνεφώνησεν ὁ νέος· μήπως ἔχει συμπάθειαν πρὸς ἄλλον τινά;

— Βεβαίως ὅχι, εἶπεν ἡ μητὴρ· διότι, ἐκτὸς ἂν μεγάλως ἀπατῶμαι, εἶναι πλήρης ἀγάπης πρὸς σέ. Ἡθελον νὰ εἶπω τοῦτο, ἐξηκολούθησε λέγουσα, ἰδοῦσα τὸν υἱὸν της ἑτοιμον νὰ τὴν διακόψῃ· προτοῦ νὰ ἐξαρτήσῃς ἀνεπιφυλάκτως ἐκ μιᾶς ἐλπίδος τὴν μέλλουσαν εὐτυχίαν σου, σκέφθητι μικρὸν, ἀγαπητόν μοι τέκνον, καὶ συλλογίσθητι περὶ τῆς τιμῆς τῆς Ῥόζας, καὶ κρίνον πόσον ἐπὶ τῆς ἀποφάσεώς της δύναται νὰ ἐπιδράσῃ ἡ γνώσις τῆς μυστηριώδους αὐτῆς γεννήσεως· διότι ἐγκαρδίως εἶναι ἀφωσιωμένη ἡμῖν καὶ εὐγενὴς αὐταπάρνησις διακρίνει πάντοτε αὐτὴν καὶ ἐν τοῖς μεγάλοις καὶ ἐν τοῖς ἐλαχίστοις.

— Τί ἐννοεῖτε διὰ τούτου;

— Ἀφίνω εἰς σέ τὴν φροντίδα νὰ μαντεύσῃς, ἀπεκρίνατο ἡ κυρία Μαιυλάη. Ἀνάγκη νὰ ὑπάγω νὰ εὕρω τὴν Ῥόζαν... καὶ, ὁ Θεὸς βοηθός!

— Θὰ σας ἐπανίδω ἀπόψε; εἶπεν ὁ νέος μετὰ ζωηρότητος.

— Ὅταν ἀφήσω τὴν Ῥόζαν.

— Θὰ τῇ εἶπτε ὅτι εὐρίσκομαι ἐνταῦθα; ἠρώτησεν ὁ Ἐρρίκος.

— Ἀνυμφισβόλως.

— Καὶ θὰ τῇ εἶπτε ὅλους τοὺς πόνους μου, τὴν ἀγωνίαν μου καὶ τὸν διάπυρον πόθον τοῦ νὰ τὴν ἴδω... Δὲν θὰ μοι ἀρνηθῇτε τοῦτο, μητὲρ μου;

— Όχι, ἀπεκρίνατο ἡ πρεσβυτίς. Θὰ τα μάθῃ ὅλα.

Καὶ θλίψασα φιλοστοργῶς τὴν χεῖρα τοῦ υἱοῦ της, ἐξῆλθε μετὰ σπουδῆς.

^{Ἐπὶ τῇ συνέχῃ.}

^{Ἑλληνικόν}

ΤΟ ΕΝ ΜΟΣΧΑ ΠΡΩΤΟΝ ΚΑΦΕΝΕΙΟΝ

Ἐν ταῖς ἐν Μόσχᾳ ἐκδιδομέναις Εἰδήσεσι τοῦ ἐν Μόσχᾳ δημοφιλῆς, γράφει ὁ «Παρνασσός», ὁ ῥώσσοις ἀρχαιολόγος Μαρτίνος κατεχώρισε λίαν

περιέργους ἀρχαιολογικὰς ἐκθέσεις περὶ τῶν ὀδῶν τῆς ἀρχαιοτάτης ταύτης κοιτίδος τῶν Μοσχοβιτῶν. Μεταξὺ ἄλλων περιέργων ἀναφέρεται ὅτι μία τῶν ὀδῶν τῆς Μόσχας μέχρι τοῦδε ὀνομάζεται *Ἰστορίσκη*, *περεούλσκα*. Τίς ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ ὅτι τὸ ὄνομα ταύτης τῆς ὁδοῦ εἶνε ἐλληνικῆς καταγωγῆς; Ἰδοὺ τίνι τρόπῳ ἐξηγεῖ τοῦτο ὁ κ. Μαρτίνος. Ἐν τῇ ἰδέσει ταύτῃ, κειμένη παρὰ τῇ Ἑλληνικῇ μονῇ ἀριστερόθεν πρὸς τὸ Κρεμλίον, ἐν σκολίᾳ ὁδῷ ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ἐν Μόσχᾳ ἱδρυθὲν καφενεῖον, ἐνθα κατὰ τὰς ἐορτασίμους ἡμέρας συνηθοῖζοντο οἱ ἐκεῖ παρεπιδημοῦντες Ἕλληνες, συζητοῦντες περὶ τῶν ἐμπορικῶν αὐτῶν ὑποθέσεων, ἔτρωγον διάφορα φαγητὰ, ἐπινον οἶνον θερμὸν, καφεὶ καὶ ἐκάπνιζον. Τὴν συνέλευσιν ταύτην ἀπεκάλουν οἱ Ἕλληνες *Ἐστιατόριον*· ἀλλ' οἱ Ῥώσσοι ταχέως παρεμβόρυσαν τὴν ξένην λέξιν καὶ ἤρξαντο ἀποκαλοῦντες ὅπως τὸ καφενεῖον τοῦτο οὕτω καὶ τὰ λοιπὰ ὅμοια αὐτῷ ξενοδοχεῖα καὶ πανδοχεῖα ἱστέρικη καὶ μεταγενέστερον ἀβστέρικη.

Ο ΚΑΛΤΣΟΔΕΤΗΣ

Ἐν τινι γαλλικῇ ἐφημερίδι ἀναγινώσκουμεν τὴν ἐπομένην βραχεῖαν ἱστορίαν ὑπὸ τὴν ἑποψιν, ἐννοεῖται, τῆς ἐνδυμασίας περὶ τοῦ καλτσοδέτου, τοῦ μέρους τούτου τοῦ τόσου... ἀπαιτιήτου τοῦ γυναικείου ἱματισμοῦ.

«Ὁ καλτσοδέτης χρονολογεῖ τὴν πραγματικὴν αὐτοῦ σπουδαιότητα κυρίως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς βασιλείας Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ', θεωρηθεὶς οὐχὶ ὡς μικρὸν ἀπόκρυφον μέρος τοῦ ἱματισμοῦ, ἀλλ' ὡς ἀληθὲς κόσμημα τῆς ὅλης ἐνδυμασίας. Οὐχ ἦττον καὶ πρὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ὁ καλτσοδέτης ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν γυναικῶν ὡς ἀντικείμενον πολυτελείας. Ἐν τινι πραγματείᾳ περὶ τοῦ θέματος τούτου δημοσιευθεῖσῃ ἐν τῷ *Paris-Journal*, λέγεται ὅτι ὁ καλτσοδέτης περιετυλίσσετο ὑπὲρ τὸ γόνυ προσαρτῶμενος ἐκεῖ διὰ πολυτελῶν πορπῶν καὶ κρίκων καλουμένων *blouque*, *fermaur* ἢ *mordans*. Ὅταν αἱ κυρίαι ἵππευον ἄφρονον ἐντελὲς καταφανὴ τὴν κνήμην των πεφυλακισμένην ἐντὸς περικνημίδος μεταξίνης πλουσιώτατα ἐργασμένης, καὶ ἐπεδείκνυν εἰς πάντων τὰ ὄμματα καλτσοδέτας ἐκ πολυτίμων μετάλλων μεγίστης ἀξίας.

Ἐνίοτε οἱ καλτσοδέται ἐχρησίμευον καὶ ὡς ἰδιάζον ἐμβλημα. Οὕτως ὅταν δούκισσα τῆς Αὐρηνίας περιῆλθεν εἰς χηρείαν ἐκόσμησε τοὺς ἑαυτῆς διὰ ἐγκαύστων δακρύων καὶ φύλλων ἴου τοῦ τριχρόου (*pensee*) ἐνκαλλὰξ, ὅπως δείξῃ τὴν θλίψιν αὐτῆς ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀνδρός.

Ἰστορεῖται ὅτι ἡ Μαρία Στούαρτ, ἥς ἡ κνήμη ἦτο τι θαυμάσιον, ἐπὶ τοσοῦτον ἐξώθησε τὴν φιλαρέσκειαν καὶ τὴν ψυχικὴν ἀταραξίαν ὥστε ἐπιμελῶς νὰ φροντίσῃ ἡ ὑπόδησις αὐτῆς νὰ ἔχῃ χροῖμα μετὰξῆς, νὰ εἶναι δ' ἐπεξεργασμένη διὰ

χρυσού νήματος καὶ νὰ προσαρμόζεται καλῶς εἰς τὸν πόδα τῆς· πρὸς δὲ αἱ καλτσοδέται τῆς νὰ τεθῶσι καλῶς· ταῦτα δὲ τὴν ἡμέραν τῆς ἀποκαφαλίσσεως τῆς.

Ἐὰν πρέπη νὰ πιστεύσωμεν τὸν Βραντῶμ, ἡ Ῥαχὴλ κατεσκεύασε καλτσοδέτας ἐξ ἐγκαύστου καὶ ἐπ' αὐτῶν δι' ἀδαμάντων ἐνεκόλαψε τὸ ἐξῆς λόγιον· «Honni soit qui point n'y pense», ἀνάστροφος ἔκφρασις ἀλλὰ πρωτότυπος καὶ ὁλως γυναικεία τοῦ περιφήμου ῤητοῦ τοῦ Ἐδουάρδου Γ'.

Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας οἱ καλτσοδέται ἀπώλεσαν πολὺ τῆς ἀρχαίας αὐτῶν μεγαλοπρεπειάς· ὑπάρχουσιν ἔτι πολῦτιμοι καὶ καλοὶ· ἀλλὰ οὐκέτι κοσμοῦνται διὰ πολυτίμων λίθων, οὐδὲ δεικνύονται, μολονότι ἐνίοτε λανθάνον ἀνάστυμα φορέματος καθιστᾷ αὐτοὺς ὁρατοῦς.»

**

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

12.

Κλέπτῃς ἀρπάσας τὴν ἄλυσιν τοῦ ὥρολογίου κυρίου τινὸς ἐτράπη εἰς φυγὴν. Φθὰς εἰς μέρος ἀσφαλὲς ἐξετάζει τὴν λείαν καὶ ἀνακαλύπτει ὅτι ἦτο κίβδηλος.

— Ἐξέλιπε πλέον καὶ ἡ καλὴ πίστις! ἀναφώνει τότε βαθέως σκυθρωπάζων.

13.

Δήμαρχος τις ἐξέδοτο τὴν ἐξῆς γνωστοποίησιν· «Σήμερον ἄρχονται αἱ ἐξετάσεις τῶν δημοτικῶν σχολείων κατὰ τὴν ἀκόλουθον τάξιν·

Ἀπὸ τῆς 9 π. μ. τῶν ἀρρένων.

Ἀπὸ τῆς 1 μ. μ. τῶν θηλέων.

Ἀπὸ δὲ τῆς 3 μ. μ. τῶν λοιπῶν.»

I. Σ. Κ.

Γινώμαι καὶ σκέψαις ἠθικαὶ τοῦ θυκοῦς

ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάφρασις Γ. Ζωχιού.]

49.

Οὐδέποτε ὁ ἄνθρωπος εἶναι, οὔτε τόσον εὐτυχῆς, οὔτε τόσον δυστυχῆς, ὅσον φαντάζεται ὅτι εἶναι.

50.

Ὁ εἰς ἑαυτὸν ἀποδίδων ἔξοχα προτερήματα σεμνύνεται ἐν τῇ δυστυχίᾳ, διὰ νὰ καταπίσῃ καὶ ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἄλλους, ὅτι εἶναι ἄξιος τῶν προσβολῶν τῆς τύχης.

51.

Οὐδὲν καταβάλλει τὴν ἔπαρσιν τοῦ ἀνθρώπου τόσον, ὅσον ἡ ἐπιστροφή αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἐξέρεμα.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

* Φαίνεται (τίς δὲν ἔπαθε τοῦτο;) ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη εὐτυχία, μολὶς ἀνέλθῃ εἰς ὕψος τι, ἐπισπᾷ τὸν κεραυνόν. (Octave Feuillet).

* Τὸ πραγματικὸν μέρος τοῦ βίου εἶνε ὁ ἀηδὴς καὶ σαπρὴς βόρβορος, ὃν ἡ ἄμπωτις τῶν αἰγιαλῶν καταλείπει ὀπίσω, ἀποχωροῦντος τοῦ

γλαυκοῦ κύματος μ' ὅλην τὴν φαιδρὰν συνοδίαν τῶν ἐπ' αὐτοῦ διολισθαινουσῶν λέμβων, τῶν λευκοπτέρων πλοίων καὶ τοῦ ἐναρμονίου τῶν ὁδῶν φλοίσβου. (K^a Stow).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Τελετὴ περίεργος ἐγένετο ἐσχάτως ἐν Σιάμ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀρχαιοτέρου τῶν λευκῶν ἐλεφάντων, ἐνὸς τῶν εἰδώλων τῆς χώρας ταύτης. Ὁ ἐλέφας οὗτος, ὅστις ἐγεννήθη κατὰ τὸ 1770, ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν ἐν τῷ ἐν Βανγκῶκ ναῶ του. Εἶνε γνωστὸν ὅτι ἡ λευκὴ αὕτη θεότης, ἣν ὁλόκληρος λαὸς λατρεύει, εἶνε τὸ ἐμβλημα τοῦ βασιλείου τοῦ Σιάμ. Ἐκαστος λευκὸς ἐλέφας κέκτηται τὸ ἀνάκτορόν του, σκευὴ ἐκ χρυσοῦ καὶ φάλαρα κεκοσμημένα ὑπὸ πολυτίμων λίθων. Πλήθος μανδαρίνων εἶνε προσκεκολλημένοι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του καὶ τὸν τρέφουσι διὰ πλακούντων καὶ ζαχαροκαλάμου. Μόνον ἐνώπιον τοῦ βασιλέως τοῦ Σιάμ κλίνει τὸ γόνυ καὶ ὁ χαιρετισμὸς οὗτος τῷ ἀνταποδίδεται ὑπὸ τοῦ μονάρχου. Εἰς τὸ τελευτήσαν εἰδῶλον ἔκαμον μεγαλοπρεπῆ κηδείαν, ἣν ἑκατοστὺς ἱερέων Βουδιστῶν ἠκολούθει. Οἱ ἐπιζῶντες τρεῖς λευκοὶ ἐλέφαντες, ἀκολουθοῦμενοι ὑπὸ πλήθους λαοῦ, συνώδευσαν τὸ νεκρικὸν ἄρμα μέχρι τῶν ὄχθων τοῦ Μενάμ, ἐνθα ὁ Βασιλεὺς καὶ οἱ ἐν τέλει ὑπεδέχθησαν τὸν νεκρὸν, ὅπως ταφῇ. Ἀπαντα τὰ ἐπὶ τοῦ Μενάμ. πλοῖα καὶ αἱ οἰκίαι, εἰς 60,000 ἀνερχόμεναι, ἦσαν κεκοσμημέναι διὰ σημαίων ποικιλοχρόων.—Ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ λευκοῦ ἐλέφαντος διατελεῖ καὶ ἡ Βιρμανία. Ὁ λοχαγὸς Ἑρρίκος Γούλ, ὅστις ἔλαβε τὴν τιμὴν νὰ προσκυνήσῃ, ἐν ἔτει 1855, τὸ βιρμανικὸν εἰδῶλον, γράφει ὅτι ἡ ὑψηλότης του εἶνε ὑπερμεγέθης· ἡ κεφαλὴ εἶνε ὠραία καὶ οἱ ὀδόντες μεγαλοπρεπεῖς. Ἡ τιάρα του, διότι «ὁ κύριος λευκὸς ἐλέφας» ἔχει κάλυμμα ὡς τὸ τοῦ Πάπα, εἶνε ἐξ ἐριούχου ἐρυθροῦ καὶ κοσμεῖται ὑπὸ μεγάλων ῥουβινίων καὶ μεγαλοπρεπῶν ἀδαμάντων.

~~~ Ἐν τῷ Πορτογαλικῷ διαμερίσματι τῆς Παγκοσμίου Ἐκθέσεως ὑπῆρχον 12 φιάλαι οἴνου τῆς Μαδέρας, ἡλικίας ἐννεακόντα ἐτῶν, ὧν ἐκάστη ἐτιμᾶτο 87 φράγκων. Ἐν Μαδέρα, μία φιάλη τοῦ οἴνου τούτου, δέκα ἐτῶν ἡλικίας, τιμᾶται φρ. 8. Ἡ τιμὴ αὕτη αὐξάνει κατ' ἐν φράγκον κατ' ἔτος.

Εἰς ἈΝΑΓΝΩΣΤΗΣ.

ΜΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΚΑΘ' ΕΒΔΟΜΑΔΑ

Θέλετε νὰ παλλάξητε τὰ παιδιὰ τῶν δεινῶν ἐνοχλήσεων ἃς ἐπιφέρουσιν αἱ χιονίστραι, αἱ βραγάδες καὶ ὁ δυσάρεστος ἐκείνος κνισμὸς τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν; Ἐμβάλλετε τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας αὐτῶν εἰς λουτρὸν χλιαρὸν ἐρυθροῦ οἴνου συχνάκις καὶ εὐθὺς ἀπὸ τοῦδε, πρὶν ἢ ἀναρπῶσι τὰ ὀχληρὰ ταῦτα τοῦ ψύχους δῶρα.

ΑΘΗΝΑΙ.—ΤΡΙΠΛΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΙΑΣ, ΟΛΟΣ ΠΑΤΗΣΙΩΝ, 14.